

บทที่ 2 ขอบเขตและสาระแห่งสังคมวิทยา

จักรพรรณ กาญจนจิตรรา

สังคมวิทยา : ความหมาย

สังคมวิทยาเป็นสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สังคม (science of society) ซึ่งค่อนข้างจะสลับซับซ้อน การศึกษาสังคมวิทยาเกี่ยวข้องกับหลายสิ่งหลายอย่างทั้งในด้านวิทยาศาสตร์และการนำไปประยุกต์เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ความซับซ้อนของสังคมวิทยาจะทำให้ลดลงได้ โดยที่ประการแรกเราจะต้องทำความเข้าใจเสียก่อนว่า สังคมวิทยาคืออะไร (what is sociology?) สังคมวิทยาเป็นการศึกษาตามวิธีการวิทยาศาสตร์ซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ในสังคม Sorokin ได้เขียนคำจำกัดความสังคมวิทยาไว้ในหนังสือของเขาต่อไปนี้

“สังคมวิทยา เป็นวิทยาศาสตร์ทั่วไปที่ว่าด้วยปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันตามรูปและตามประเภทอันมีลักษณะโดยเฉพาะของปรากฏการณ์ทางธรรมชาตินั้น ๆ” (sociology is a generalizing science of sociocultural phenomena viewed in their generic forms types and manifold interconnection)

สังคมวิทยาเน้นการศึกษาเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์และผลิตภัณฑ์ของสังคมมนุษย์ นักสังคมวิทยาสนใจชนบทธรรมเนียมประเพณีและค่านิยม ซึ่งเกิดขึ้นภายในกลุ่มและสนใจว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์อย่างไรบ้าง สังคมวิทยาสนใจการปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคม สังคมวิทยายัง แยกสาขาออกไปมากมาย ตัวอย่างเช่น

- สังคมวิทยาประยุกต์ (applied sociology)
- พฤติกรรมร่วมและการสื่อสารมวลชน (collective behavior and mass communication)
- ชุมชน (community)
- สังคมวิทยาเปรียบเทียบ (comparative sociology)
- อาชญากรรมและเด็กเกเร (crime and delinquency)

- สังคมวิทยาวัฒนธรรม (cultural sociology)
- ประชากรศาสตร์ (demography)
- พฤติกรรมเบี่ยงเบนของสังคม (deviant behavior)
- องค์การรูปนัย (formal organization)
- มนุษยนิเวศวิทยา (human ecology)
- สังคมวิทยาอุตสาหกรรม (industrial sociology)
- กฎหมายและสังคม (law and society)
- การพักผ่อน กีฬา สันทนาการ และศิลปะ (leisure, sports, recreation and the arts)
- การแต่งงานและครอบครัว (marriage and family)
- สังคมวิทยาการแพทย์ (medical sociology)
- ระเบียบวิธีการวิจัยและสถิติ (methodology and statistics)
- สังคมวิทยาการทหาร (military sociology)
- สังคมวิทยาการเมือง (political sociology)
- ความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ (race and ethnic relations)
- สังคมวิทยาชนบท (rural sociology)
- การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (social change)
- การจัดระเบียบทางสังคม (social organization)
- จิตวิทยาสังคม (social psychology)
- ทฤษฎีสังคมวิทยา (sociological theory)
- สังคมวิทยาการศึกษา (sociology of education)
- สังคมวิทยาอาชีพ (sociology of occupation)
- สังคมวิทยาศาสนา (sociology of religion)
- สังคมวิทยากลุ่มย่อย (sociology of small group)
- สังคมวิทยาวิทยาศาสตร์ (sociology of science)
- การแบ่งช่วงชั้นทางสังคม (social stratification)
- สังคมวิทยานคร (urban sociology)

ฯลฯ

การศึกษาทางด้านสังคมวิทยานั้น มีส่วนสัมพันธ์ใกล้ชิดกันกับสาขาจิตวิทยาและมานุษยวิทยา ซึ่งแยกกันไม่ค่อยจะออก ยิ่งเราเรียนรู้พฤติกรรมของมนุษย์มากเท่าใด เราก็จะยิ่งรู้ลึกว่าการอธิบายถึงพฤติกรรมของคนนั้น เราจะต้องอาศัยหลาย ๆ สาขาวิชามาช่วยอธิบาย ไม่มีสาขาวิชาหนึ่งวิชาใดที่จะสามารถอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ได้ละเอียดถี่ถ้วนลึกซึ้งทั้งหมด

สังคมวิทยาเป็นศาสตร์

ศาสตร์ หมายถึงสิ่งที่ประกอบดังต่อไปนี้

1. มีการสังเกต มีการยืนยันข้อเท็จจริงอย่างชัดเจน มีการอธิบาย การตรวจสอบทดลอง และอธิบายปรากฏการณ์อย่างมีหลักการ
2. มีหลักการ มีวิทยาการ โดยอาศัยพื้นฐานของทฤษฎีที่มีระบบระเบียบ
3. ต้องมาจากการศึกษาและค้นคว้า
4. มีความรู้ (knowledge) สันนิษฐาน (David L. Sill : 1968, P. 84)

ศาสตร์ คือองค์แห่งความรู้ หรือตัววิทยาการที่เป็นระบบ การเปลี่ยนแปลงหมวดหมู่ที่ใช้การรวบรวมข้อมูล โดยวิธีทางวิทยาศาสตร์ (scientific method) หรืออาจกล่าวได้ว่า ศาสตร์เป็นเรื่องของการค้นคว้าข้อเท็จจริงว่ามีเหตุและผลอย่างไร มีความสัมพันธ์กันมากน้อยเพียงใด และมีกระบวนการอันเป็นที่ยอมรับกันในวงการวิชาการหรือไม่ ศาสตร์เป็นเรื่องของความไม่สิ้นสุด คือยิ่งศึกษาก็ยิ่งพบมากขึ้น และให้ความเสมอภาคแก่นักวิทยาการระดับที่จะแสดงความคิดเห็นและค้นคว้า โดยหลักใหญ่จะมุ่งที่การแสวงหาความจริง โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์

สังคมวิทยาเป็นศาสตร์ เพราะว่ามีความรู้ (knowledge) สันนิษฐาน มีทฤษฎีต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทฤษฎีทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ที่เป็นฐานสนับสนุนในการสร้างหลักการซึ่งทฤษฎีต่าง ๆ ย่อมมาจากการค้นคว้าและยืนยันข้อเท็จจริงได้

ลักษณะของสังคมวิทยา

1) สังคมวิทยาเป็นศาสตร์ว่าด้วยสังคม (social sciences) และเป็นวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ มิใช่เป็นวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (natural sciences) ซึ่งได้แก่ เคมี ฟิสิกส์ ดาราศาสตร์ เป็นต้น ความแตกต่างนี้เป็นความแตกต่างในด้านเนื้อหาไมใช่วิธีการ เพราะฉะนั้นสังคมวิทยาจึงแตกต่างจากวิทยาศาสตร์แขนงอื่น ๆ ในแนวนนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวิทยา-

ศาสตร์บริสุทธิ์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ จึงขอเสนอตารางเปรียบเทียบเพื่อประกอบการพิจารณาดังต่อไปนี้

วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์	วิทยาศาสตร์ประยุกต์
ฟิสิกส์	วิศวกรรมศาสตร์
ดาราศาสตร์	การเดินเรือ
คณิตศาสตร์	การบัญชี
เคมี	เภสัชกรรม
รัฐศาสตร์	การแพทย์
เศรษฐศาสตร์	การเมือง
สังคมวิทยา	กฎหมาย

วัตถุประสงค์ของวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ก็คือ การแสวงหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องของสังคมมนุษย์ มิได้จะนำความรู้มาใช้เพื่อประโยชน์บางอย่าง นักสังคมวิทยาไม่มีหน้าที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องในการพิจารณาด้านนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ไม่ได้แนะนำว่ารัฐบาลควรจจะกู้เงินต่างชาติ หรือเปิดโอกาสให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนในประเทศไทย สังคมวิทยาเพียงแต่เป็นผู้เสาะแสวงหาความรู้ให้ผู้อื่นนำไปใช้ เป็นการนำความรู้ทางสังคมมาแก้ปัญหาของโลกบางประการเท่านั้น นักสังคมสงเคราะห์ นักกฎหมาย นักบริหาร นักการทูต ครูอาจารย์ บุคคลทั่วไป อาจใช้ความรู้ต่าง ๆ ที่นักสังคมวิทยาแสวงหาให้ไปใช้แก้ปัญหาต่อไป

2) สังคมวิทยาเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับหลักการที่ว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น โดยบอกว่าอะไรเป็นอะไร เช่น ในวิชาสังคมวิทยาสามารถอธิบายปัญหาอาชญากรรมว่ามีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง แต่ไม่อาจทำนายหรือบอกได้ว่า เด็กชาย ก จะเป็นฆาตอาชญากรรมได้หรือไม่ กล่าวคือ สังคมวิทยาจะไม่แสดงความเห็นว่าคุณจะเป็นอะไร หรือสังคมควรจะเป็นไปในทิศทางใด สังคมวิทยาไม่ได้เกี่ยวข้องเรื่องดีและเลว ผิดหรือถูก ดีกว่าหรือเลวกว่า หรือสิ่งอื่นที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าของมนุษย์ สังคมวิทยาจะอธิบายเพียงแต่ว่าในช่วงเวลานั้น ๆ และภายในสถานที่เช่นนั้นกลุ่มชนนั้นมีความเชื่อมั่นในคุณค่าทางสังคมอย่างไร แต่สังคมวิทยาไม่สามารถจะตัดสินลงไปว่า กลุ่มชนกลุ่มนั้นควรยึดถือคุณค่านั้น เป็นการดีกว่าบุคคลกลุ่มอื่น ไม่มีทั้งหลักประกันทางสังคมและหลักประกันทางวิทยาศาสตร์สำหรับคุณค่าที่ดีกว่ากัน

3) สังคมวิทยาเป็นนามธรรม (abstract) ไม่มีตัวตน เป็นการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ในแบบที่ใช้และเป็นที่ยอมรับ เช่น การศึกษาถึงความเชื่อหรือทัศนคติที่ปฏิบัติกันในสังคม การที่มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคมหรือเป็นองค์การ หรือสมาคม โดยทั่วไป ทุกแห่งจะมีการรวมตัวเป็นสังคม โดยมีคุณลักษณะคล้าย ๆ กัน โดยลักษณะนี้สังคมวิทยาจึงเป็นนามธรรมไม่ใช่รูปธรรม ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน เช่น สังคมวิทยาจะไม่สนใจกับการสงครามหรือการปฏิบัติใดโดยเฉพาะ แต่สนใจสงครามและการปฏิบัติโดยทั่วไปในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม ศึกษาถึงการขัดแย้งกันทางสังคม เป็นต้น

4) สังคมวิทยาเป็นศาสตร์ที่มีเหตุผล (rational) และ ศาสตร์ที่อาศัยการพิสูจน์ทดลอง (empirical science) ในการศึกษาทางสังคมวิทยานั้นนอกจากกล่าวได้ว่ามี 2 วิธีการด้วยกันคือ

empiricism เป็นการศึกษาที่ได้มาจากประสบการณ์และข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการสังเกตพิจารณาและการทดลอง เพราะฉะนั้น พวก empiricist จะออกไปรวบรวมข้อเท็จจริงเพื่อใช้ประกอบการศึกษาของเขา

rationalism วิธีการนี้เน้นถึงเหตุผลและทฤษฎีซึ่งได้มาจากข้อวินิจฉัยตามหลักตรรกวิทยา (logic) พวก rationalist ทำการวินิจฉัยข้อเท็จจริงแล้วนำมาผสมผสานเข้าเป็นหมวดหมู่

ในการศึกษาทางด้านสังคมวิทยานั้น เราใช้ทั้ง 2 วิธีการรวมกัน

5) สังคมวิทยาเป็นวิทยาศาสตร์ทั่วไป (generalizing science) มีใช้วิทยาศาสตร์เฉพาะ (particularizing science) เพราะฉะนั้น สังคมวิทยาจึงมุ่งเสาะแสวงหากฎทั่วไป (general law) ของการปฏิบัติต่อกันของมนุษย์และสังคม

6) สังคมวิทยาเป็นสังคมศาสตร์ทั่วไป สังคมวิทยาเป็นการศึกษาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น ความสัมพันธ์ทางสังคม ปฏิกริยาโต้ตอบระหว่างมนุษย์ ฯลฯ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ สังคมวิทยาศึกษาปรากฏการณ์ทุกอย่างที่ปรากฏในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ทั้งหมด เพราะฉะนั้น จะเห็นว่า สังคมวิทยามีขอบเขตการศึกษาที่สลับซับซ้อนและกว้างขวางมาก และมุ่งที่จะศึกษาพิจารณาปัจจัยทางสังคมในแง่ของกิจกรรม และพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรม ศาสนา หรืออื่น ๆ

เนื้อหาสาระของสังคมวิทยา

Inkeles นักสังคมวิทยาเสนอความเห็นว่ เนื้อหาสาระของสังคมวิทยาพอจะดูได้จาก

แหล่งต่าง ๆ ดังนี้คือ

- 1) ประวัติความเป็นมาของศาสตร์นี้ โดยศึกษาว่าผู้เริ่มสังคมวิทยาศึกษาอะไรบ้าง
- 2) ความสนใจและผลงานของนักสังคมวิทยาในปัจจุบัน
- 3) ศึกษาขอบเขตของวิชาโดยพิจารณาข้อแตกต่างของสังคมวิทยากับเศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ มานุษยวิทยา จิตวิทยา ประวัติศาสตร์ เป็นต้น

ประวัติความเป็นมาของสังคมวิทยา

- 1) จุดเริ่มแรกของสังคมวิทยาในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 และในคริสต์ศตวรรษที่ 19 วิทยาศาสตร์ได้อุบัติขึ้นมาใหม่ 2 สาขา ได้แก่

จิตวิทยา (psychology) ซึ่งเป็นศาสตร์ว่าด้วยพฤติกรรมของมนุษย์

สังคมวิทยา (sociology) ซึ่งเป็นศาสตร์เกี่ยวกับสังคมมนุษย์

- 2) สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เป็นสาขาวิชาใหม่ซึ่งช่วยให้เราเข้าใจชีวิตของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม

มานุษยวิทยาได้รับการพัฒนาในประเทศทางยุโรปและไปเจริญเติบโตในประเทศแถบตะวันออก

มานุษยวิทยาเป็นสาขาสังคมศาสตร์สาขาแรกที่ใช้ในการเปรียบเทียบและชี้ให้เห็นข้อแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกและตะวันออก

- 3) สังคมวิทยา (sociology) มาจากศัพท์ 2 ศัพท์ด้วยกันคือ "socius" ซึ่งเป็นภาษาละติน มีความหมายว่า "เพื่อน" (companion) และคำว่า "logos" ซึ่งเป็นภาษากรีก มีความหมายว่า "ถ้อยคำ" (word) เมื่อรวมคำทั้งสองนี้เข้าด้วยกันแล้วก็แปลว่า การพูดคุยเกี่ยวกับสังคม แต่มีผู้ไม่เห็นด้วยหลายท่าน เพราะการนำศัพท์คนละภาษาใช้รวมกันเป็นคำ ๆ เดียวกันนั้น ดูไม่เป็นการเหมาะสม John Stuart Mill ซึ่งไม่เห็นด้วย จึงใช้คำว่า "ethnology" (ชาติพันธุ์วิทยา) เพราะเป็นคำกรีกแท้ ๆ แต่ไม่นิยมใช้กันเท่าใดนัก ต่อมาปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 Herbert Spencer ได้ใช้คำว่า "sociology" เป็นหัวข้อในการเขียนหนังสือเรื่องราวเกี่ยวกับสังคมมนุษย์ คำว่า "sociology" เป็นที่แพร่หลายและนิยมใช้ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

- 4) สังคมวิทยา เกิดขึ้นเพื่อสนองตอบต่อวิกฤตการณ์และปัญหาของประเทศยุโรปในคริสต์ศตวรรษที่ 19

ในระยะแรก ๆ นั้น สังคมวิทยาศึกษาถึงแง่ต่าง ๆ ของชีวิตสังคมซึ่งไม่มีสังคมศาสตร์สาขาอื่น ๆ ได้ทำการศึกษามาก่อน สังคมวิทยามีส่วนประกอบที่สำคัญสองประการ ประการแรก เกิดจากการที่มนุษย์ให้ความสนใจเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม (social welfare) และการปฏิรูปสังคม (social reform) ประการที่สอง เกิดจากความสนใจในทางปรัชญาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ทั้งสองประการประกอบกันเข้าเป็นสังคมวิทยา

องค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้เกิดวิชาสังคมวิทยาก็คือ ผลสะท้อนของการปฏิวัติอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมตะวันตกเป็นไปอย่างรวดเร็ว

- ก) ชาวนชนบทอพยพเคลื่อนย้ายมาอยู่ในเมือง
- ข) ชาวไร่ชาวนากลายเป็นกรรมกร
- ค) หมู่บ้านกลายเป็นเมือง

5) ผลสะท้อนอันสืบเนื่องมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมมี 2 ประการดังนี้ ประการแรก ประชาชนถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ ประการที่สอง มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างดาดำดีน และรวดเร็ว

6) การปฏิวัติอุตสาหกรรมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสังคมซึ่งก่อให้เกิดความหวังและความตื่นตระหนกในเรื่องชีวิตอนาคต สังคมวิทยาจึงได้เกิดขึ้นมา เพื่อที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิวัติอุตสาหกรรม ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ความเชื่อและค่านิยมต่าง ๆ สังคมมิได้เป็นผู้ให้อีกต่อไป ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นปัญหาการเปลี่ยนแปลงของซีกโลกตะวันตกไปสู่อุตสาหกรรมเมือง และวิทยาการสมัยใหม่ได้ทำลายขนบธรรมเนียมประเพณีความเข้าใจของคนในสังคม ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นได้

แนวความคิดทางสังคมวิทยา

ความคิดเชิงสังคมวิทยาได้มีมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์แล้ว ศาสตราจารย์ Alvin Gouldner นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันให้ทัศนะว่า ข้อเขียนของเพลโตมีหลักสังคมวิทยาอยู่มาก โดยเฉพาะในหนังสือชื่อ The Republic (อุดมรัฐ) หนังสือเล่มนี้เพลโตได้เขียนขึ้นมาเพื่อบรรยายสภาพสังคมที่เลอเลิศที่สุด

ในอุดมรัฐของเพลโตมีแต่ความผาสุก เพราะผู้ปกครองเป็น “ราชาปราชญ์” (philosopher king) คือเป็นทั้งราชามีอำนาจและเป็นปราชญ์ คือทรงไว้ซึ่งความรู้ หนึ่ง ในหลักการหลายอย่างของพุทธศาสนา เช่น ในเรื่องทิศหก ได้บรรยายถึงหน้าที่อันควรปฏิบัติต่อบุคคลที่มีฐานะต่าง ๆ กัน ก็เข้าลักษณะแห่งการเป็นสังคมวิทยา

สังคมวิทยาในฐานะเป็นวิทยาศาสตร์ทางสังคม (science of society) มีรากฐานมาจากนักวิชาการ 4 ท่านด้วยกัน คือ

1) ออกัสต์ ค็องท์ (Auguste Comte)	ชาวฝรั่งเศส
2) เฮอริเบิร์ต สпенเซอร์ (Herbert Spencer)	ชาวอังกฤษ
3) เอมีล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim)	ชาวฝรั่งเศส
4) แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber)	ชาวเยอรมัน

บุคคลทั้งสี่ท่านนี้เป็นผู้สร้างสังคมวิทยาสสมัยใหม่ คือการศึกษาสังคมตามวิธีการเชิงวิทยาศาสตร์

1) ออกัสต์ ค็องท์ (ค.ศ. 1798-1857) ถือกันว่า ค็องท์ เป็นปฐมอาจารย์ (อาจารย์คนแรก) ของสังคมวิทยาสสมัยปัจจุบัน คือสังคมวิทยาในฐานะที่เป็นวิทยาศาสตร์แห่งสังคม ค็องท์เป็นผู้ตั้งศัพท์สังคมวิทยาขึ้นโดยเอาภาษาละติน “socius” มาผสมกับภาษากรีก “logos” โดยปกติแล้วไม่มีการเอาศัพท์จากสองภาษามาผสมกัน เช่นเดียวกับไม่นิยมเอาศัพท์ภาษาบาลีมาสนธิกับศัพท์ภาษาสันสกฤต ทั้งนี้เป็นการสนธิข้ามภาษา

ค็องท์ เป็นผู้ที่ทำให้ฉายาสังคมวิทยาว่าเป็น “ราชินีแห่งศาสตร์” (queen of the sciences) สาเหตุแห่งสมญานามว่าเป็นราชินีแห่งศาสตร์สืบเนื่องมาจากการที่สังคมวิทยาแตกแขนงออกเป็นหลายสาขา เช่น สังคมวิทยาทางกฎหมาย สังคมวิทยาทางศิลปะ สังคมวิทยาอาชีพ สังคมวิทยาพัฒนาการ สังคมวิทยาสันทนการ เป็นต้น นอกจากนี้ การมีสภาพเป็นราชินีแห่งศาสตร์หมายถึงการมีความสำคัญแทรกอยู่ในบรรดาวิทยาการทั้งหลาย

ค็องท์ แบ่งสังคมวิทยาออกเป็นสองสาขา ได้แก่ “สังคมสถิตย” (social statics) และ “สังคมพลวัต” (social dynamics) ในทัศนะของค็องท์ สังคมสถิตยเป็นการศึกษาเรื่องราวภายในสังคม คือศึกษาส่วนย่อยได้แก่สถาบันต่าง ๆ ของสังคม เช่น

- 1) สถาบันเศรษฐกิจ
- 2) สถาบันครอบครัว

๑๑๑) ๓) สถาบันการเมือง

4) สถาบันศาสนา

5) สถาบันการศึกษา

ส่วนสังคมพลวัต คอ้งท์ เห็นว่าเป็นการศึกษาสังคมทั้งสังคม (ผิดกับสังคมสถิตย์ซึ่งสนใจหนักไปในเรื่องภายในสังคม) สังคมพลวัตเน้นการศึกษาในเรื่องว่าสังคมเกิดขึ้นมาได้อย่างไร วิวัฒนาการของสังคมได้เป็นไปหรือจะเป็นอย่างไร

คอ้งท์เองมีความเห็นว่า สังคมต่าง ๆ (societies) มีการเปลี่ยนแปลงเป็นขั้น ๆ ที่มุ่งไปในทางที่ดี จนกระทั่งสู่สภาวะแห่งสมบูรณ์ภาพ (perfection) คือสู่สภาพแห่งความเพียบพร้อม ความเลอเลิศ

สำหรับทฤษฎีแห่งการวิวัฒนาการ (evolution) ไปสู่สมบูรณ์ภาพ มีผู้ยอมรับน้อยมากในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะได้ตระหนักกันว่า มนุษย์มีความสามารถในขอบเขตจำกัด และโดยเฉพาะมีกิเลสเป็นเครื่องถ่วง

2) เฮอ์เบอร์ต สเปนเซอร์ (ค.ศ. 1820-1903) นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษ นักวิชาการชาวอังกฤษผู้นี้เขียนหนังสือซึ่งเป็นหลักสังคมวิทยาในปี ค.ศ. 1877 โดยใช้หน้ากระดาษถึง 3 เล่มใหญ่ หนังสือของสเปนเซอร์ เป็นการวิเคราะห์ทางสังคมวิทยาที่มีระเบียบแบบแผนและค่อนข้างสมบูรณ์

ขอบเขตของสังคมวิทยาตามแนวความคิดของสเปนเซอร์ คือการศึกษาเกี่ยวกับครอบครัว การเมือง ศาสนา การควบคุมทางสังคม อุตสาหกรรมหรืองานต่าง ๆ สมาคม องค์กร ชุมชน การแบ่งงาน การแบ่งชั้นทางสังคม สังคมวิทยาทางปัญญาและวิทยาศาสตร์ การศึกษาศิลปะ และสุนทรียศาสตร์

สเปนเซอร์สนใจศึกษาเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของสังคมและอิทธิพลที่สถาบันต่าง ๆ มีต่อกัน และต่อสังคม เช่น อิทธิพลของศาสนาต่อวิถีทางการเมืองหรือปทัสถานหรือบรรทัดฐานทางเพศที่มีต่ออิทธิพลต่อชีวิตครอบครัว

นอกจากนี้ สเปนเซอร์ยังศึกษาสังคมทั้งสังคมด้วย สเปนเซอร์ถือว่าส่วนต่าง ๆ ภายในสังคมมีการเรียงกันอย่างเป็นระเบียบ ดังนั้น จึงควรศึกษาสังคมทั้งสังคมไทยโดยเฉพาะสังคมแบบต่าง ๆ และสังคมในระยะแห่งความเจริญต่าง ๆ สเปนเซอร์เห็นว่าควรสนใจทั้งโครงสร้างและหน้าที่หรือประโยชน์ (function) ของสังคมและส่วนต่าง ๆ ของสังคมด้วย

3) เดอร์ไคม์ (ค.ศ. 1858-1917) เป็นนักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส นักวิชาการชาวฝรั่งเศส ผู้ที่ไม่ได้ระบุนายละเอียดในเรื่องเนื้อหาของสังคมวิทยาไว้ แต่พอจะทราบทัศนคติของเขาเกี่ยวกับสังคมวิทยาได้จากหนังสือหลายเล่ม หนังสือที่เขาแต่งชื่อ กฎหรือระเบียบเกี่ยวกับวิธีการทางสังคมวิทยา มีข้อความเกี่ยวกับสาระของสังคมวิทยา เดอร์ไคม์นิยมให้มีการแยกสังคมวิทยาออกเป็นแขนง ๆ เพื่อศึกษาเรื่องราวเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เขาเห็นว่าสังคมวิทยาต้องศึกษาสถาบันและกระบวนการทางสังคมในแนวกว้าง ๆ โดยทั่ว ๆ ไปด้วย

เดอร์ไคม์แบ่งสังคมวิทยาออกเป็นสังคมวิทยาทั่วไป สังคมวิทยาทางศาสนา สังคมวิทยาทางกฎหมายและศีลธรรม รวมทั้งการจัดระเบียบการเมืองและสังคม การสมรสและครอบครัว สังคมวิทยาอาชญากรรม สังคมวิทยาทางเศรษฐกิจ รวมทั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ประชากรศาสตร์ รวมทั้งชุมชนเมืองหรือนคร และชุมชนชนบท (rural communities) สังคมวิทยาสุนทรียภาพ (เกี่ยวกับความงาม ความไพเราะ)

ในฐานะนักสังคมวิทยา เดอร์ไคม์ เน้นการวิเคราะห์เรื่องต่าง ๆ ดังนี้

- ความสัมพันธ์ของสถาบันต่าง ๆ (เช่น สถาบันครอบครัวกับสถาบันการศึกษา) ด้วยกันเอง

- ความสัมพันธ์ของสถาบันกับภาวะแวดล้อมอื่น ๆ เช่น ครอบครัวกับสภาพที่เป็นชนบทหรือเป็นเมือง

เดอร์ไคม์ ยังเห็นว่า สังคมทั้งสังคมเป็นหน่วยแห่งการวิจัยได้ เขาเห็นว่าสังคมวิทยา คือ “ศาสตร์เกี่ยวกับสังคมต่าง ๆ” เดอร์ไคม์ให้ความสนใจกับการศึกษาสังคมในรูปแบบต่าง ๆ กัน และให้ความสนใจกับการศึกษาสังคมวิทยาเปรียบเทียบ (comparative sociology)

4) แมกซ์ เวเบอร์ (ค.ศ. 1864-1920) เป็นนักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน เวเบอร์สนับสนุนการใช้วิธีการศึกษาที่เรียกเป็นภาษาเยอรมันว่า “แวร์สเตเฮิน” (verstehen) คำนี้แปลว่า understanding วิธีการแวร์สเตเฮิน เน้นความเข้าใจรวม ๆ กันมากกว่าในรายละเอียดของปรากฏการณ์ทางสังคม วิธีการนี้ถือว่าแม้มีข้อมูลครบถ้วนหากไม่สามารถปะติดปะต่อความหมายเพื่อให้อยู่ในโครงสร้างใหญ่หรือในส่วนที่เกี่ยวข้องผู้ประเด็นใหญ่ได้ ย่อมไม่มีประโยชน์

ในทัศนะของเวเบอร์ สังคมวิทยาเป็น “ศาสตร์ซึ่งพยายามเข้าใจและตีความหมายของการกระทำสังคม (social action) โดยพยายามหาคำอธิบายว่าการกระทำของสังคมนั้นมีเหตุมีผลต่อเนื่องกันอย่างไร”

ความหมายของ “การกระทำทางสังคม” ได้แก่พฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์ที่ผู้กระทำ
สอดใส่ความหมายเข้าไป การกระทำทางสังคมจึงหมายถึงความสัมพันธ์ทางสังคมนานาชนิด

เวเบอร์ยังได้เน้นในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ด้วย

- หลักปรนัยภาพหรือวัตถุวิสัย (objectivity) คือพยายามไม่ใช้อารมณ์หรือความรู้สึก
เข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ศึกษา

- การถือความเป็นกลางในเรื่องค่านิยมต่าง ๆ (ethical neutrality) คือไม่ออกความเห็น
ว่า ปรากฏการณ์ที่ศึกษาดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร

เวเบอร์สนใจหนักไปในการวิเคราะห์สถาบันต่าง ๆ รวมทั้งสถาบันศาสนา สถาบัน
เศรษฐกิจ เช่น เรื่องการอุตสาหกรรม พรรคการเมือง อำนาจทางการเมือง การจัดองค์การ
ต่าง ๆ ชั้นชั้นวรรณะ สภาพเมืองใหญ่หรือความเป็นนคร (นครเป็นศัพท์เฉพาะหมายถึงเมือง
ใหญ่) และการดนตรี

สาระของสังคมวิทยา

เมื่อพิจารณาจากนักสังคมวิทยาทั้งสี่ท่านที่กล่าวมานี้ต่างมีความคิดเห็นคล้ายคลึงกัน
เกี่ยวกับเนื้อหาของสังคมวิทยา ทิศนะของท่านทั้งสี่มีโดยสรุปว่าวิชาสังคมวิทยาศึกษาเรื่องราว
ต่าง ๆ ดังนี้

1) สังคมวิทยาศึกษาความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม สังคมเป็นระบบแห่งสถาบัน
ต่าง ๆ (หลาย ๆ สถาบันรวมกันเข้าเป็นสังคม) สถาบันเป็นระบบความสัมพันธ์แห่งสังคม เช่น
สถาบันครอบครัวประกอบด้วยความสัมพันธ์รูปต่าง ๆ เช่น ระหว่างสามีภรรยา มารดากับบุตร
พี่กับน้อง ปู่ย่าตายายกับหลาน เป็นต้น ความสัมพันธ์ทางสังคมอาจมองได้ในแง่ต่าง ๆ กัน เช่น

- ในแง่ขนาด เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างคนในกลุ่มเล็ก ๆ (small groups) และ
ความสัมพันธ์กับคนในองค์การใหญ่ ๆ (organizations or bureaucracy)

- ในแง่ลักษณะ ด้วยการทำตัวเป็นนายหรือด้วยการยอมประพฤดิอ่อนน้อมประเภท
บ่าว เป็นต้น เวเบอร์ เป็นผู้สนับสนุนให้สังคมวิทยาเน้นเรื่องการศึกษาความสัมพันธ์และ
พฤติกรรมสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคมนี้ได้มีการศึกษากันมากในกลุ่มเล็ก ๆ (small groups)
และในการวิจัยทางอุตสาหกรรม

2) สังคมวิทยาศึกษาสังคมมนุษย์ทั้งสังคมและสังคมวิทยาพยายามศึกษาสังคมทั้งใน ส่วนย่อยของสังคมและส่วนใหญ่ คือ ศึกษาสังคมทั้งสังคม เช่น การศึกษาสังคมไทยทั้งสังคม การศึกษาทางสังคมแบ่งแยกได้ ประเด็นใหญ่ คือ ศึกษาภาวะหรือโครงสร้างภายในของสังคม และศึกษาลักษณะภายในสังคมต่าง ๆ

ภาวะหรือโครงสร้างภายในของสังคมหรือ internal structure แนวการศึกษาที่มีตัวอย่าง ดังนี้คือ เรื่องปัญหาภายในที่สังคมเผชิญอยู่ในการที่จะอยู่รอดและมีเสถียรภาพพอควร เรื่องอะไร เป็นส่วนประกอบใหญ่ ๆ ที่มีอยู่ในสังคมส่วนมาก และเรื่องที่สังคมแยกแยะความรับผิดชอบ หรือหน้าที่ให้ส่วนต่าง ๆ ภายในสังคมอย่างไร นอกจากนี้ยังมีการศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากความ สัมพันธ์ของสถาบันต่าง ๆ เช่น ศึกษาว่า เศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมมีผลอย่างไรต่อการดำเนิน ชีวิตแบบครอบครัวใหญ่หรือครอบครัวขยาย

ลักษณะภายในของสังคมต่าง ๆ เช่น ศึกษาว่าสังคมประเภทใดสามารถคงอยู่ได้ นาน และสาเหตุที่เป็นเช่นนั้น นอกจากนี้ยังศึกษาว่าสังคมมีการเจริญเติบโตเป็นขั้น ๆ ไชหรือ ไม่และไปในทิศทางใด

3) สังคมวิทยาศึกษาสถาบัน (institutions) ต่าง ๆ ตั้งแต่สถาบันครอบครัว สถาบัน การศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ รวมจนกระทั่งสถาบันการเมืองระดับรัฐ (บรรพต : 2521 หน้า 2-6)

ประการที่หนึ่ง : สังคมวิทยาศึกษาความสัมพันธ์ของคนในสังคม (social interaction)

ก) ความสัมพันธ์ของคนในสังคม (social interaction) หมายถึงการกระทำของคน หลายคนหรือคนกลุ่มหนึ่งที่มีผลต่อกันและกัน โดยการติดต่อสื่อสารกัน ทั้งนี้แม้จะเป็นการติดต่อ สื่อสารกับตัวเองแล้วก่อให้เกิดผลจากการกระทำก็นับว่าเป็น social interaction ได้ เช่น การอ่าน หนังสือคนเดียวดัง ๆ การรำฟุ้งกับตัวเอง

เมื่อวิเคราะห์ทางด้านสังคมวิทยาแล้ว และเราจะให้ความหมายของ social interaction ออกเป็น 3 ทางด้วยกันคือ (ไพบุลย์ : 2516, หน้า 20-21)

1) ความสัมพันธ์ของคนในสังคม หมายถึง การกระทำที่มีผลต่อกันและกันในสังคม หรือพูดได้อีกอย่างหนึ่งคือ เป็นแรงผลักดันทางสังคม (social force) เช่น การกิน การนั่ง การนอน การมีคู่ครอง ดังนั้น วัฒนธรรม (culture) และธรรมชาติของมนุษย์ (human nature) ก็เป็นผล มาจาก social interaction

2) ความสัมพันธ์ของคนในสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ของมนุษย์ (human interaction) ถือว่าเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อกันและกัน ซึ่งเป็นผลให้มนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นก้อน และการติดต่อสัมพันธ์กันของมนุษย์เป็นการติดต่อกันอย่างมีสัญลักษณ์ (symbolic interaction) ได้แก่ การติดต่อกันทางลายลักษณ์อักษร เช่น การเขียนจดหมายโต้ตอบซึ่งกันและกัน เป็นต้น

3) นักสังคมวิทยาได้ให้ความเห็นว่า การที่คนเราแม้เพียงติดต่อกับตัวเองก็ถือว่าเป็น social interaction ได้ เช่น คนนั่งทำงานอยู่ในห้องเดียวกัน พูดกับตัวเองหรือคิดออกมาดัง ๆ ก็เรียกได้ว่าเป็น interaction เช่นเดียวกัน เพราะยังมี social object อยู่ ดังนั้น ความสัมพันธ์ของคนกับ object จึงถือว่าเป็น interaction

ข) การปฏิสัมพันธ์กัน (interaction) : สังคมและสัญลักษณ์

ในกรณีที่ Parlov ได้ทำการทดลองกับสุนัขนั้นโดยให้อาหารสุนัขโดยการสั่นกระดิ่ง ดังนั้นเมื่อเราสั่นกระดิ่งทุกครั้ง สุนัขจะรู้สึกน้ำลายไหลทันที พฤติกรรมอันนี้เรียกว่า สิ่งเร้าตอบสนอง (stimulus-response)

การปฏิสัมพันธ์กันของคนในสังคมหมายถึง การที่บุคคลสองคนหรือมากกว่าสองคนขึ้นไปมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันในเวลาเดียวกัน

การปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคมเป็นการกระทำที่มีความหมายที่บุคคลกระทำหรือปฏิริยาโต้ตอบกันอย่างตั้งใจ

การปฏิสัมพันธ์กันรวมทั้งการสนทนาปราศรัยกัน

- การสนทนาปราศรัย เป็นการแสดงออกซึ่งความหมายทางวัฒนธรรมโดยใช้ถ้อยคำหรือวาจา

- ถ้อยคำเหล่านี้เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไป

- การสนทนากันจะต้องเข้าใจความหมายในการสื่อสาร

- มนุษย์ใช้การติดต่อสื่อสารด้วยวาจา การเขียน ซึ่งเป็นทางนำไปสู่การเข้าใจซึ่งกันและกัน

White ได้ให้ทัศนะว่าสัญลักษณ์เป็นพื้นฐานทางสังคมที่สำคัญที่ทำให้มนุษย์สร้างความเจริญก้าวหน้า White กล่าวว่า มนุษย์แตกต่างจากสัตว์คือ มนุษย์มีการติดต่อกันอย่างมีสัญลักษณ์แต่สัตว์ไม่มี แต่สัตว์จะมีปฏิริยาโต้ตอบกับ ไซน์ (sign) ซึ่งเป็นสัญญาณหรือเครื่องหมายของเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น ส่วนสัญลักษณ์เป็นตัวแทนของความหมายและคำนิยามซึ่งติดอยู่กับสิ่งของ (object)

ค) ลักษณะทางสังคมของภาษา (social nature of language)

การที่คนเราปฏิสัมพันธ์กันในสังคม ส่วนใหญ่จะใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจดีต่อกันและกัน คนเรามีความสามารถในการพูด (The capacity to speak is universal) ภาษาแต่ละภาษาที่เกิดขึ้นในโลกก็จะมีลักษณะการพูดและการเขียนแตกต่างกันออกไป ประสบการณ์ของคนเกิดจากการเรียนรู้ด้วยภาษา เรามีความรู้เพิ่มขึ้นก็ด้วยการอ่าน บางครั้งประสบการณ์ หรือความเข้าใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ แสดงออกโดยสัญลักษณ์ทางวาจา

ภาษาเป็นเครื่องมือหรือบ่งบอกถึงประสบการณ์ คุณสมบัติสิ่งของหรือเหตุการณ์ ภาษาเป็นสัญลักษณ์ของการติดต่อสื่อสาร

ง) การติดต่อกันอย่างมีสัญลักษณ์ (symbolic interaction)

การติดต่อกันอย่างมีสัญลักษณ์หมายถึง การที่คนในสังคมมีการติดต่อกัน โดยใช้ระบบการสื่อสารด้วยวาจา หรือมิใช่วาจา

บุคคลมีการติดต่อกันโดยวาจา (verbal) และท่าทาง (gestures) ซึ่งจะต้องเป็นท่าทางที่มีความรู้สึกสติ (consciousness)

จ) กระบวนการปฏิสัมพันธ์กัน (pattern of interaction)

บทบาทและโครงสร้าง (role and structure)

แนวความคิดของการปฏิสัมพันธ์กันเป็นพื้นฐานในการศึกษาทางสังคมศาสตร์ บทบาทของการปฏิสัมพันธ์กัน และโครงสร้างทางสังคม หมายถึง กระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

ฉ) บทบาท (roles) และความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน (relations)

ความสัมพันธ์กันทางสังคม (social relations) แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) สถานภาพ (status)

2) บทบาท (role)

สถานภาพ (status) หมายถึง ฐานะ (place) ที่เป็นผลได้จากการวิภาค (distribution) เกียรติภูมิ สิทธิ ข้อผูกพัน อำนาจและหน้าที่ให้แก่บุคคลในระบบสังคมใดสังคมหนึ่ง สถานภาพจึงเป็นที่รวมของสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่ครองตำแหน่ง (position) ต่าง ๆ ในสังคม ด้วย

เหตุนี้สิทธิและหน้าที่ผูกพันอยู่กับตำแหน่งถึงคุณลักษณะ ส่วนบุคคลของผู้ครองตำแหน่ง จึงเป็นเครื่องกำหนดความแตกต่างที่สำคัญของพฤติกรรมของบุคคลในสังคม

สถานภาพ เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นสำหรับบุคคลในสังคมเพื่อปฏิบัติภาระหน้าที่ที่มีอยู่ตามสิทธิและข้อผูกพัน จึงก่อให้เกิดบทบาท (role) ของการปฏิบัติตามสถานภาพขึ้น สถานภาพอาจแปรเปลี่ยนได้ แต่อย่างไรก็ตามสถานภาพย่อมจะกำหนดบทบาทที่เกี่ยวข้องกันให้เหมาะสม และเข้ากันได้กับสถานภาพที่แปรเปลี่ยนไปด้วยเสมอ สังคมจึงเป็นข่ายงานของสถานภาพต่าง ๆ

สถานภาพ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) สถานภาพติดตัว (ascribed status) คือสถานภาพที่บุคคลได้รับโดยอัตโนมัติ อันมีรากฐานมาจากการถือกำเนิด สิ่งที่เกิดสถานภาพแบบนี้ได้แก่ อายุ เพศ ผิวพรรณชาติตระกูล วรรณะ ศาสนา

2) สถานภาพแห่งผลสำเร็จ (achieved status) คือสถานภาพที่บุคคลได้รับเนื่องมาจากการกระทำหรือผลสำเร็จจากการกระทำ ตามวิถีทางของบุคคลนั้น ตำแหน่งทางการเมืองหรือการบริหาร อาชีพต่าง ๆ เป็นตัวอย่างอันดีเกี่ยวกับสถานภาพแบบนี้

บทบาท (role) แยกพิจารณาได้ 2 ทางด้วยกันคือ ประการแรก พิจารณาทางด้านโครงสร้างสังคม (social structure) บทบาทหมายถึงตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ ซึ่งแสดงลักษณะโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น ประการที่สอง พิจารณาในด้านการแสดงบทบาทหรือการปะทะสังสรรค์ทางสังคม (social interaction) บทบาทหมายถึงผลเนื่องที่มีแบบแผนของการกระทำที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์แห่งการปะทะสังสรรค์นั้น

บทบาทของบุคคลในสังคมย่อมขึ้นอยู่กับสถานภาพที่ครองอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล บทบาทของคนซึ่งแตกต่างกันไปตามลักษณะของสถานภาพและลักษณะอุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มวลเหตุจูงใจ การอบรม ความพอใจ รวมทั้งสภาพทางกายและจิตใจของบุคคลที่ดำเนินบทบาทนั้น

ก) โครงสร้างทางสังคม (social structure)

โครงสร้างทางสังคม หมายถึงรูปแบบที่เป็นตัวแทนพฤติกรรมของสังคมใดสังคมหนึ่ง องค์การของรัฐเป็นรูปแบบโครงสร้างทั้งหมดที่ประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ที่บรรดาข้าราชการปฏิบัติจัดทำอยู่เป็นประจำไม่ว่าจะเป็นการวินิจฉัย สั่งการ หรือการติดต่อกับประชาชนก็ตาม

โครงสร้างทางสังคมมีความหมายกว้างขวางมกร หมายถึงการจัดระเบียบในสังคม (social organization) ทั้งหมดรวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและจากกลุ่มบุคคลในสังคมซึ่ง อาจจะเป็นการร่วมมือสนับสนุนกัน (cooperation) การแข่งขัน (competition) การขัดแย้ง (conflict) การเอาเปรียบ (exploitation) การประนีประนอม (compromise)

กล่าวโดยทั่วไปแล้ว โครงสร้างทางสังคมก็คือลักษณะมูลฐานของสังคมหนึ่ง ๆ ซึ่ง ทำให้สังคมดำรงรูปอยู่ได้ ลักษณะดังกล่าวแสดงส่วนประกอบต่าง ๆ ของสังคม ตัวอย่างเช่น ดึกจะคงรูปอยู่ได้ก็เพราะมีเสาเป็นโครงสร้าง สังคมก็เหมือนกันจะคงรูปอยู่ได้ก็เพราะมีระบบ ต่าง ๆ เช่น ระบบศาสนา เศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ เป็นส่วนประกอบ

ทฤษฎีที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมได้แก่ ทฤษฎี Symbolic Structural theory ของศาสตราจารย์ Frank W. Young แห่งภาควิชา Sociology College of Agriculture and Life Science, Cornell University ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้าง ทางสังคมทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นชุมชนหรือประเทศชาติ เพราะทฤษฎีนี้มีสมมติฐานว่า “เหตุการณ์ ทางวัฒนธรรมและสังคมอาจจะวิเคราะห์ได้ด้วยแบบแผนของสัญลักษณ์ทางสังคม (social symbols) สถาบันหรือ information area ที่จะนำไปตีความหมาย ดังนั้น การใช้สัญลักษณ์ทาง สังคมนี้อาศัยกับความหมายของวัฒนธรรมนั่นเอง และกิจกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์แสดงออกมา (พฤติกรรม) ก็จะเป็นตัวแทนของระดับของระบบ (the system level) ที่เราทำการศึกษาไว้ เช่น การจัดกิจกรรมในครอบครัว อาจจะเป็นการทำบุญ หรืองานเลี้ยงตามขนบธรรมเนียมประเพณี ต่าง ๆ ก็จะเป็นการศึกษาในระดับของระบบครอบครัว หรือกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น การ ช่วยกันทำงาน สร้างสะพาน สร้างถนน ขุดบ่อน้ำ ก็จะเป็นการศึกษาในระดับของระบบชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่า ทฤษฎีนี้เน้นระดับของระบบเป็นสำคัญ ด้วยเหตุผลสองประการคือ

ประการแรก ทฤษฎีนี้สามารถใช้ได้กับระบบต่าง ๆ ตั้งแต่ระบบครอบครัว ไปถึง ระบบประเทศชาติ

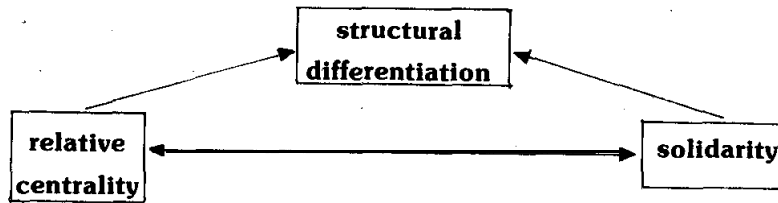
ประการที่สอง ทฤษฎีนี้เป็นการกระทำโต้ตอบกันระหว่างระบบใหญ่ (system) และ ระบบย่อย (subsystem) และกิจกรรมของระบบย่อยจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของ ระบบที่ใหญ่กว่า เช่น กิจกรรมของครอบครัว กลุ่มเพื่อนบ้าน ละแวกบ้านจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของชุมชน การพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของสังคมนั้น ทฤษฎี นี้ได้อธิบายไว้ว่า สามารถพิจารณาได้จากตัวแปร (variables) สามตัวคือ

1) ความแตกต่างทางโครงสร้าง (structural differentiation) หมายถึงระดับ (degree) ความแตกต่างของสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม หรือหมายถึงระดับการกระจายของสัญลักษณ์ทางสังคมในระบบใดระบบหนึ่ง ถ้าเป็นระดับในระบบชุมชนก็หมายความว่าในชุมชนนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับความแตกต่างของสถาบัน หรือการจำแนกโครงสร้างของชุมชนนั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าชุมชนใดมีการจำแนกโครงสร้างมาก หรือมีการกระจายสัญลักษณ์หรือสถาบันทางสังคมมากย่อมเจริญกว่าชุมชนที่มีการจำแนกโครงสร้างหรือมีการกระจายของสัญลักษณ์หรือสถาบันทางสังคมน้อย ยิ่งไปกว่านั้นชุมชนใดมีสภาพทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน การพัฒนาสถาบันในชุมชนนั้นจะเป็นไปตามลำดับ และการจัดลำดับของสถาบันในชุมชนนั้นจะเป็นไปอย่างมีระบบ ดังนั้นก็สามารถที่จะกำหนดอัตราของการพัฒนาระหว่างชุมชนที่ทำการศึกษได้ว่าชุมชนไหนมีอัตราการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงมากน้อยกว่ากัน

2) ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างของระบบย่อยกับระบบที่ใหญ่กว่า (relative centrality) หมายถึงระดับ (degree) ที่สัญลักษณ์ทางสังคมหรือที่สถาบันในชุมชนของระบบย่อย จะรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างของระบบที่ใหญ่กว่าหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า หมายถึงระดับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างโครงสร้างของระบบย่อยกับโครงสร้างของระบบใหญ่ ซึ่งความสัมพันธ์ลักษณะนี้จะเป็นเครื่องชี้บอกถึงอัตราการเปลี่ยนแปลงในระบบใดระบบหนึ่งได้ ถ้าการเปลี่ยนแปลงในระดับดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นภายในระบบเอง หากแต่เกิดจากโครงสร้างที่อยู่นอกระบบ เมื่อเป็นเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ถ้าระดับความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างของระบบย่อยกับระบบใหญ่สูง จะเป็นเหตุให้ระดับความแตกต่างทางโครงสร้างสูงด้วย

3) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของโครงสร้าง (solidarity) หมายถึง ระดับ (degree) ของการร่วมมือกันในระหว่างสัญลักษณ์ทางสังคม หรือระหว่างสถาบันของชุมชนที่ได้เข้ามาผสมผสานกันเพื่อเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน ทั้งนี้เพราะว่า การเปลี่ยนแปลงของระบบสังคมบางสังคมนั้นมิได้เกิดขึ้น เนื่องจากปัจจัยภายนอก ระบบ หากแต่เกิดจากปัจจัยภายในระบบนั่นเอง เพราะฉะนั้น การที่จะศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบใดระบบหนึ่งก็สามารถที่จะศึกษาได้จากความมั่นคง หรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในระบบนั้นได้ ซึ่งการร่วมมือกันระหว่างสัญลักษณ์ทางสังคมต่าง ๆ เหล่านี้ จะก่อให้เกิดการสร้างสถาบันใหม่ ๆ ขึ้นมา เพื่อรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเสมอ เช่น สถาบันสหกรณ์ เป็นต้น เป็นเหตุทำให้

ชุมชนนั้น ๆ มีระดับความแตกต่างทางโครงสร้างสังคมสูงขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากรูปแบบ (diagram) ข้างล่างนี้

ข) กระบวนการทางสังคม (social process)

Young and Mack กล่าวว่ากระบวนการทางสังคมเป็นแบบของการกระทำ การปฏิบัติ การ หรือการปะทะสังสรรค์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล

กระบวนการทางสังคม (social process) มีองค์ประกอบดังต่อไปนี้คือ

ก) การติดต่อกันทางสังคม (social contact) คือมีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป และมีการโต้ตอบ และมีสายสัมพันธ์กัน

ข) มีการถ่ายทอดแนวคิดระหว่างบุคคลโดยใช้สัญลักษณ์ จะเป็นภาษาหรือท่าทางก็ได้

ค) มีการเร้า (stimulation) และตอบสนอง (response) เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรม

Park และ Burgess แบ่งกระบวนการทางสังคมออกเป็น 5 รูปแบบคือ

1) การร่วมมือ (cooperation) เป็นกระบวนการที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปปฏิบัติ ตามหรือร่วมมือกันปฏิบัติงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งจะเกิดขึ้นเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในขณะที่สังคมอยู่ในภาวะคับขัน แบ่งออกได้เป็น 3 แบบ

ก) การร่วมมือแบบปฐมภูมิ (primary cooperation) ได้แก่การร่วมมือของกลุ่มที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน หรือเรียกว่ากลุ่มปฐมภูมิ เช่น ครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกัน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการแบ่งความรับผิดชอบซึ่งกันและกัน

ข) การร่วมมือแบบทุติยภูมิ (secondary cooperation) การร่วมมือกันของกลุ่มที่มีความสัมพันธ์แบบทุติยภูมิ โดยมีวัตถุประสงค์บางประการร่วมมือและให้ได้มาซึ่งความพอใจของแต่ละฝ่าย เช่น ลูกจ้างร่วมมือกับนายจ้างในการประกอบกิจการอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ร่วมกัน

ค) การร่วมมือแบบตติยภูมิ (tertiary cooperation) เป็นการร่วมมือของกลุ่มคนที่ มีทัศนคติแตกต่างกัน และต่างฝ่ายต่างมีวัตถุประสงค์ของกลุ่ม แต่ใช้วิธีการรวมกัน เช่น พ่อค้า ให้เงินเจ้าพนักงานเพื่อหวังผลทางการค้า แต่เจ้าพนักงานหวังสินบน

2) การแข่งขัน (competition) เป็นการดิ้นรนสู่เป้าหมายเดียวกันของบุคคลตั้งแต่สอง คนขึ้นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่จะบำบัดความต้องการของตน การแข่งขันนี้มักจะก่อให้เกิดแนวคิด เทคนิค และประดิษฐ์กรรมใหม่ ๆ ขึ้นเสมอ

3) การสманลักษณะ (accommodation) เป็นกระบวนการที่บุคคลตกลงยินยอมเห็น พ้องเป็นเอกฉันท์ที่จะปรับตัวให้เข้ากัน

4) การกลืนกลายหรือปรับปรน (assimilation) เป็นกระบวนการผสมกลมกลืนของ บุคคลและกลุ่มในเรื่องทัศนคติ ความเชื่อ ความรู้สึก ประเพณี วัฒนธรรม โดยมีประสบการณ์ ร่วมกันเป็นระยะเวลานานจนผสมกลมกลืนกันดี

5) การขัดกัน (conflict) เกิดขึ้นเมื่อทัศนคติความสนใจ ความเห็นของทั้งสองฝ่ายไม่ ตรงกัน หรือผลประโยชน์ขัดกัน และพยายามที่จะเอาชนะกันด้วยวิธีการที่ถูกต้องตามบรรทัดฐาน เช่น ฟ้องร้อง หรือขัดกับบรรทัดฐาน เช่น ใช้กำลังตนเอง การขัดกันนี้ถ้าเกิดขึ้นในกลุ่มจะทำให้ เสียเอกภาพของกลุ่ม (unity) แต่ถ้าวางกลุ่มจะทำให้เกิดพลังภายในกลุ่มแต่ต้องหวังชนะ กันระหว่างกลุ่ม

ก) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (social change)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถาบันทางสังคม สมาชิกของสังคม และส่วนประกอบอื่นของสังคม ซึ่งมีทั้งการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างและ หน้าที่ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่เราสังเกตได้ บางครั้งการเปลี่ยนแปลงเป็น ไปอย่างช้า ๆ สม่่าเสมอไม่ค่อยมีผลกระทบกระเทือนต่อวิถีชีวิตการดำรงชีวิตของสมาชิกในสังคม มากนัก แต่บางขณะก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วไม่สม่่าเสมอและมีขอบเขตกว้างขวางอันส่งผลกระทบกระเทือนอย่างรุนแรงต่อวิถีชีวิตของสมาชิกในสังคมนั้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) การเปลี่ยนแปลงในด้านที่ส่งเสริมสวัสดิภาพของสังคมหรือให้บรรลุอุดมคติของ สังคมบางประการ เรียกว่า progressive social change

2) การเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นไปในทางประชาชนหันมารับเอาวิธีการปฏิบัติแบบเก่า หรือมีสถาบันหรือขนบธรรมเนียมประเพณีของเดิมที่เรียกว่า regressive social change

บางครั้ง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเป็นไปในรูปใดรูปหนึ่งดังกล่าว แต่ส่วนมากแล้วจากเหตุการณ์ที่เป็นอยู่ในสังคมจะพบว่าจะมีอยู่ทั้งสองแบบ ซึ่งบางครั้งจะไปด้วยกัน บางครั้งก็ทำให้เกิดข้อขัดแย้งขึ้น เพราะเห็นของเก่าที่มีอยู่เหมาะสมแล้ว แต่อาจกลายเป็นอุปสรรคสำหรับการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้บรรลุอุดมคติบางอย่าง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเสมอ ไม่ว่าสมาชิกของสังคมจะต้องการหรือไม่ เพราะสิ่งต่าง ๆ ที่รวมกันเข้าเป็นวัฒนธรรมนั้นย่อมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเคร่งครัดหรือยึดถือในระเบียบประเพณีโดยไม่ยอมรับว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมย่อมทำให้เกิดการขัดแย้ง ความตึงเครียด และความกดดันในสังคม เพราะฉะนั้น อุดมคติหรือสังคมที่ดีนั้นจะต้องเป็นสังคมที่มีการปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับสภาวะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเสมอ มิฉะนั้นจะทำให้เกิดปัญหาสังคมล้าหลัง และความยุ่งเหยิงไม่เป็นระเบียบขึ้นในสังคม (ไพบุลย์ : 2516, หน้า 166-167)

ง) การขัดแย้งทางสังคม (social conflict)

นักสังคมวิทยา Robert K. Merton ได้อธิบายแนวคิดของเขาเกี่ยวกับพฤติกรรมในสังคมว่าเป็นเพราะปัจจุบันสังคมได้ย่ำถึงตัวแปร (variables) สองอย่างที่ก่อให้เกิดการขัดกันในตัวบุคคล คือ

1) ในสังคมปัจจุบันมีการย้าความสำเร็จทางวัตถุมากเป็นจุดหมายปลายทาง (cultural goals) ความสำเร็จในชีวิตวัดด้วยการมีทรัพย์สินและสิ่งอื่นที่ตามมา โดยเฉพาะอำนาจ บุคคลจะถูกสอนให้ดิ้นรนต่อสู้เพื่อพัฒนาตัวเอง โดยสังคมหยิบยื่นความหวังให้ว่าทุกคนมีโอกาสก้าวหน้าเท่าเทียมกัน

2) วิธีการต่าง ๆ ที่จะนำบุคคลไปสู่ความสำเร็จซึ่งสังคมได้วางไว้ให้บุคคลยอมรับและปฏิบัติตาม (institutionalized means) บุคคลต้องปฏิบัติตามคุณธรรมต่าง ๆ ในสังคม สังคมเปิดโอกาสให้เดินก้าวหน้าโดยการศึกษาและการงาน

เนื่องจากความสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งสองนี้ในสังคม จึงทำให้บุคคลเกิดการขัดกัน (conflict) ในการปฏิบัติเพื่อความอยู่รอดในสังคม การขัดกันนี้พอจะแบ่งออกได้ดังนี้

1) การขัดกันทางบรรทัดฐาน (norm conflict) ในบางสถานการณ์บุคคลจะประสบความยุ่งยากในการปฏิบัติตามบรรทัดฐาน เช่น พ่อมีลูกหลายคนและยากจน ได้ไปขโมยของตาม

บ้านเพื่อขายเอาเงินมาเลี้ยงลูก และถูกจับตัวขึ้นศาล ซึ่งการเลี้ยงดูลูกเป็นหน้าที่ตามปทัสสถาน แต่เป็นการละเมิดปทัสสถานในเรื่องทรัพย์สินผู้อื่น

2) การขัดกันทางสถานภาพ (status conflict) เพราะบุคคลคนเดียวอาจดำรงหลายตำแหน่ง เช่น ในฐานะที่เป็นลูกผู้รักษากฎหมาย และขณะเดียวกันก็มีสภาพที่เป็นลูกของพ่อที่เป็นนักการพนัน เป็นต้น

เมื่อเกิดการขัดแย้งกัน จึงทำให้บุคคลจะต้องมีการปรับตัวไปในทางยอมรับหรือไม่ยอมรับ จุดหมายปลายทางที่สังคมกำหนด หรืออาจจะยอมรับหรือไม่ยอมรับวิธีปฏิบัติตามเพื่อการอยู่รอดในสังคมซึ่งพอจะแยกประเภทการปรับตัวได้ดังนี้

1) ปฏิบัติตาม (conformity) หมายถึง บุคคลยอมรับจุดหมายปลายทางที่สังคมกำหนด เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีงามเหมาะสมแล้วจึงปฏิบัติตามเพื่อที่จะให้ได้ซึ่งสิ่งที่สังคมยกย่อง บุคคลประเภทนี้มักจะมองโลกในแง่ดี (optimistic) เชื่อว่าโอกาสข้างหน้ายังมีจึงยอมปฏิบัติตาม

2) แหกแนว (innovation) พวกนี้เป็นพวกที่ใฝ่หาความรู้แจ้งแต่ไม่ยอมปฏิบัติตามวิธีทางหรือกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้ให้ปฏิบัติ มักจะทำประพฤติดนขัดกับระเบียบ ประเพณี ศีลธรรมและกฎหมาย เพื่อความสำเร็จของตัวเอง ตัวอย่างพวกที่มีการศึกษาดำรงงานทำไม่ได้ก็ใช้วิธีปล้น จี้ ลักทรัพย์ หรือพวกที่มีฐานะดี การศึกษาสูง ตำแหน่งฐานะทางการงานดี แต่รับสินบนหรือยกยอกเพื่อหวังความร่ำรวยหรือเพื่อให้ได้ซึ่งสิ่งที่ตนต้องการ

3) เจ้าระเบียบพิธี (ritualism) บุคคลประเภทนี้มักจะยึดมั่นอยู่ในระเบียบวินัย เป็นผู้ที่เข้มงวด ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน ไม่เห็นแก่อาภิสสินจ้าง ซึ่งพฤติกรรมแบบนี้ก่อให้เกิดความล่าช้าในการทำงาน และเป็นบุคคลที่ขาดความคิดริเริ่ม เมื่อสังคมเปลี่ยนไปบุคคลประเภทนี้จะรู้สึกอึดอัดใจบ้าง แต่ก็เคร่งอยู่กับระเบียบแบบแผน

4) หนีโลก (retreatism) บุคคลประเภทนี้จะมีความรู้สึกเบื่อหน่ายโลกและชีวิต ทำงานก็ไม่ประสบความสำเร็จ มักจะเกิดความท้อถอย ขาดกำลังใจที่จะทำงานต่อไปหรืออาจจะประสบความสำเร็จความผิดหวังร้ายแรงในชีวิตสังคม จึงพยายามหาทางออกด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น นักศึกษาสอบตกก็เกิดความอับอายคิดฆ่าตัวตาย หรือพวกที่ยากจนมากก็อาจจะหันไปสนใจเรื่องอื่น ๆ เช่น อาจจะเสพสุรายาเมาเพื่อเป็นเครื่องปลอบใจ

5) ทำทลาย (rebellism) บุคคลประเภทนี้เป็นพวกที่ไม่เห็นด้วยกับวิธีการปฏิบัติหรือจุดหมายปลายทางที่สังคมยอมรับ อาจจะไม่เห็นด้วยในเรื่องของการแข่งขันทางทรัพย์สินและ

ไม่พอใจโครงสร้างของสังคมที่เขาเห็นว่าไม่ยุติธรรม จึงพยายามที่สร้างอุดมการณ์ขึ้นมาใหม่และชักชวนให้บุคคลอื่นทำตามด้วยโดยมีความมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและวางระเบียบทางสังคมใหม่ เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกัน จึงมีการก่อการหรือบางครั้งก็มีการปฏิรูป (reform) เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้น

สรุปแล้ว จะเห็นได้ว่าสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก สังคมยังถึงความสำเร็จทางวัตถุมากเป็นจุดหมายปลายทาง และยังมีวิธีการต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จที่สังคมได้กำหนดไว้ให้ยอมรับและปฏิบัติตาม ด้วยเหตุนี้จึงก่อให้เกิดการขัดแย้งกัน (conflict) ของบุคคลในการปฏิบัติ คือ การขัดกันทางปทัสถาน (norm conflict) และการขัดกันทางสถานภาพ (status conflict) เมื่อเป็นดังนี้มนุษย์จึงใช้วิธีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในสังคม

ประการที่สอง : สังคมวิทยาศึกษาสังคมมนุษย์

สังคม (society) หมายถึง มนุษย์ที่รวมกันอยู่เป็นหมู่คณะ มีทั้งหญิงและชาย ตั้งภูมิลำเนาเป็นหลักแหล่ง ณ ที่ใดที่หนึ่งเป็นประจำ เป็นเวลานานตามสมควรพอจะเรียนรู้และปรับปรุงตนเองแต่ละคนได้และประกอบการทำงานเข้ากันได้ดี มีความสนใจร่วมกันในสิ่งอันเป็นมูลฐานแห่งชีวิต มีการครองชีพ ความปลอดภัยทางร่างกายก็เป็นอย่างหนึ่งของส่วนรวมมนุษย์ที่รวมกันเป็นหมู่คณะ (เสถียรโกเศศ 2513, หน้า 10) จากคำอธิบายดังกล่าวข้างต้น จะทำให้ทราบถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

- 1) มนุษย์
- 2) อาณาเขต
- 3) การจัดระเบียบทางสังคม
- 4) มีความสนใจอยู่ร่วมกัน

มนุษย์จำเป็นต้องอยู่รวมกันในสังคม ณ สถานที่ใดสถานที่หนึ่ง เพื่อที่จะได้รับการปฏิบัติต่าง ๆ จากบุคคลอื่น อันเป็นการสนองความต้องการของตน จากผลการอยู่ร่วมกันนี้เอง ทำให้มนุษย์มีการจัดระเบียบทางสังคมขึ้น เพื่อเป็นแนวทางกำกับพฤติกรรมของมนุษย์ และมนุษย์ที่เกิดใหม่หรือสมาชิกใหม่ได้เรียนรู้ระเบียบของสังคมในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้นแบบแผนแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ที่ได้มีการกล่อมเกลา โดยการอบรมและเรียนรู้นี้ ทำให้มนุษย์มีวิถีชีวิตแตกต่างจากสัตว์โดยทั่วไป เพราะสัตว์มีเขาวนปัญญาต่ำ พฤติกรรมของสัตว์จึงเป็นไปตามสัญชาตญาณเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นการที่มนุษย์อยู่รวมกันในสังคมสืบต่อเนื่องเป็น

ระยะยืนยาวนานโดยไม่ขาดสาย มนุษย์ในสังคมนั้นมีความสนใจร่วมกันหลายประการ เช่น มีภาษาพูดเดียวกัน มีประวัติศาสตร์ร่วมกัน มีวัฒนธรรมร่วมกัน และได้รับผลประโยชน์จากสังคมร่วมกัน

ก) ที่มาของสังคม

ดังที่กล่าวในบทก่อนแล้วว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” มีความจำเป็นที่จะต้องมีชีวิตอยู่ร่วมกัน นักปรัชญาบางกลุ่มมีความเห็นว่า สังคมเป็นผลของสัญญาที่มนุษย์ตกลงจัดทำขึ้นด้วยความสมัครใจของมนุษย์เองเพื่อความสุขสมบูรณ์ และความเป็นระเบียบ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสังคมก็เพื่อขจัดความโหดร้าย ความยุ่งยากสับสนต่าง ๆ ตามสภาพธรรมชาติของมนุษย์ แนวความคิดของนักปรัชญากลุ่มนี้เรียกว่า “ทฤษฎีสัญญาสังคม” (social contract theories of society)

ทฤษฎีสัญญาสังคม เน้นถึงสภาพธรรมชาติ (state of nature) ทฤษฎีนี้เชื่อว่ามนุษย์แต่ดั้งเดิมนั้นมิได้รวมกันอยู่ในสังคมเช่นปัจจุบัน หากมนุษย์ได้อาศัยอยู่ตามสภาพธรรมชาติ (เดสชาติ : 2513, หน้า 117) แต่เนื่องจากความชั่วร้าย ความยุ่งยากสับสน การเพิ่มจำนวนของมนุษย์ ตลอดจนจรรยาธรรมเป็นเหตุให้มนุษย์จำต้องละทิ้งสภาพธรรมชาติและสัญญาด้วยความสมัครใจที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม ทั้งนี้โดยมุ่งหวังที่จะได้รับความคุ้มครองและประโยชน์สุขเป็นการตอบแทน

บุคคลสำคัญที่เป็นเจ้าของความคิดของทฤษฎีสัญญาสังคมนี้ ได้แก่ Thomas Hobbes, John Locke และ Jean Jacques Rousseau ซึ่งจะได้อธิบายแนวความคิดของนักปรัชญาเจ้าของทฤษฎีดังต่อไปนี้

1) **Thomas Hobbes** ชาวอังกฤษ เกิดใน ค.ศ.1588 เขาผู้นี้มีความเชื่อว่าก่อนที่มนุษย์จะมาอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น มนุษย์มีชีวิตอยู่ตามสภาพธรรมชาติอันเป็นสถานที่ปราศจากสังกรมการปกครองหรือรัฐบาล ไม่มีกฎหมาย และความยุติธรรม เขามีความเห็นวามมนุษย์ตามธรรมชาติมีความต้องการมากกว่าเหตุผล ดังนั้น การใช้พลังกำลังจึงเป็นเครื่องมืออันเดียวที่จะควบคุมสิทธิของมนุษย์ตามธรรมชาติ จึงมีแต่ความโหดร้ายเห็นแก่ตัว เขาอธิบายต่อไปเพื่อขจัดเสียซึ่งภาวะอันชั่วร้ายดังกล่าว มนุษย์จึงสัญญาที่จะเข้ามาอยู่ร่วมกันในสังคม โดยจะยอมละทิ้งสภาพธรรมชาตินั้นเสีย ทั้งนี้โดยมีเหตุผลที่จะได้รับการพิทักษ์รักษาตนเอง

2) **John Locke** ชาวอังกฤษ เกิดใน ค.ศ.1632 เขาเชื่อในเรื่องสภาพธรรมชาติเช่นเดียวกันกับ Hobbes แต่เขามีความเห็นแตกต่างจาก Hobbes คือเขาเห็นว่าสภาพธรรมชาตินั้น

เต็มไปด้วยสันติสุข เมตตาธรรม การอุปการะซึ่งกันและกัน และการอนุรักษ์ เขามีความเห็นเพิ่มเติมว่า สภพธรรมชาตินั้นมิได้ขาดกฎหมาย เพราะมนุษย์อยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ (law of nature) อยู่แล้ว และย่อมมีสิทธิต่าง ๆ ตามธรรมชาติ (nature right) อย่างไรก็ตาม เนื่องจากความยุ่งยากสับสนในการตีความหมายเกี่ยวกับกฎธรรมชาติ และความยุ่งเหยิงในการควบคุม มนุษย์จึงได้ตกลงทำสัญญาที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อความสงบเรียบร้อย

3) **Jean Jacques Rousseau** เป็นชาวฝรั่งเศส เกิดในปี ค.ศ. 1712 เขามีความคิดว่า สภพธรรมชาติเต็มไปด้วยความสุขสูงสุด มนุษย์ตามสภพธรรมชาตินั้นมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างง่าย และมีความสุขสบาย แต่มีปัจจัยสองประการที่กระตุ้นให้มนุษย์จำต้องมาร่วมกันอยู่ในสังคม ซึ่งได้แก่การที่มนุษย์มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น และอารยธรรมหรือความเจริญสมัยใหม่ ปัจจัยดังกล่าวนี้เองได้นำมาซึ่งความชั่วร้าย ดังนั้น มนุษย์จึงถูกบังคับให้จำต้องละทิ้งสภาพอันสุขสมบูรณ์นั้น และทำสัญญาสังคมขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ทฤษฎีสัญญาสังคม ในปัจจุบันไม่ได้รับความนิยม เพราะมีจุดบกพร่องหลายประการด้วยกัน กล่าวคือ

1) ทฤษฎีนี้ได้เน้นในแง่สภพธรรมชาติและสัญญาเป็นสำคัญ ความคิดเห็นในเรื่องสภพธรรมชาติไม่สามารถพิสูจน์ได้ตามหลักฐานประวัติศาสตร์ และความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็ขัดแย้งกันอยู่ในกลุ่มเจ้าของทฤษฎี โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่น่าเชื่อว่ามนุษย์ในสมัยโบราณ ซึ่งไม่ค่อยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในสังคมเลย จะมาทำสัญญาที่จะอยู่ร่วมกันด้วยความสมัครใจในสังคม

2) ทฤษฎีนี้มีได้กล่าวถึงรายละเอียดของสภพธรรมชาติและประวัติความเป็นมาของสังคม หากมุ่งใช้ทฤษฎีนี้อธิบายถึงมูลเหตุจูงใจ (motivation) ที่ทำให้มนุษย์ทำสัญญาดตกลงกันที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม จึงขาดหลักฐานทางประวัติศาสตร์โดยสิ้นเชิง

3) ข้อบกพร่องประการสำคัญของทฤษฎีนี้ก็คือว่า ทฤษฎีนี้อธิบายแนวความคิดที่ว่า “มนุษย์” กับ “สังคม” เป็นคนละส่วนกัน คือสามารถแยกออกจากกันได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยสังคมแต่ประการใด สังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นภายหลัง แนวความคิดดังกล่าวขัดกับความเชื่อทางสังคมวิทยาที่ว่า มนุษย์จะมีความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ได้ ก็ต่อเมื่อเขาเจริญเติบโตภายในสังคมและจะได้เรียนรู้ระเบียบของสังคมเท่านั้น ดังนั้น สภพธรรมชาติตามทฤษฎีสัญญาสังคมจึงเป็นเรื่องสมมติขึ้น เพราะ

มนุษย์เกิดขึ้นมาพร้อมกับสังคมมนุษย์ทุกยุคทุกสมัยต่างก็อยู่ร่วมกันในสังคมทั้งสิ้น (อานันท์
อาภาภิรมย์ : 2518, หน้า 38-40)

ข) หน้าที่ของสังคม

ในฐานะที่มนุษย์เป็นสมาชิกของสังคม บุคคลย่อมได้สิทธิบางประการจากสังคม และในขณะเดียวกัน บุคคลก็ต้องมีหน้าที่สนองต่อสังคมด้วย สิทธิที่มนุษย์พึงได้รับจากสังคม ก็คือ หน้าที่ของสังคมนั่นเอง ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1) ดำรงไว้ซึ่งหน้าที่ทางชีวภาพ หมายความว่า มนุษย์จะต้องมีสมาชิกของสังคม สืบทอดไม่ขาดสาย เมื่อสมาชิกเก่าตายไปก็ต้องมีสมาชิกใหม่สืบแทน นอกจากนี้สังคมยังมี หน้าที่เลี้ยงดูสมาชิกใหม่ของสังคมให้มีชีวิตอยู่อย่างปกติสุข ฉะนั้น สังคมจึงมีหน้าที่สำคัญใน การให้บริการและสวัสดิการเกี่ยวกับสวัสดิการของสมาชิกในสังคม เช่น จัดให้มีโรงพยาบาล แพทย์ เครื่องมือเครื่องใช้ทางการแพทย์ ยารักษาโรค เป็นต้น

2) การผลิตและการแจกแจงสินค้าและบริการ สังคมมีหน้าที่จัดการดำเนินการใน ด้านการผลิตและการแจกแจงสินค้ารวมทั้งบริการต่าง ๆ นั้น เพื่อสนองตอบความต้องการของ สมาชิกในสังคมนั้น การผลิตต่าง ๆ จำต้องใช้แรงงานของสมาชิกในสังคมเป็นสำคัญ ทำให้เกิด การแบ่งงานกันทำ มีการแบ่งงานระหว่างเพศ กล่าวคือ หญิงควรทำงานประเภทใด ชายควร ทำงานประเภทใด การแบ่งงานระหว่างเพศมีอยู่ทั่วไปไม่ใช่ว่าเฉพาะสังคมที่ซับซ้อนเท่านั้น George Murdock ทำการค้นคว้าสังคมที่ไม่รู้หนังสือ (non-literate society) เพื่อศึกษาถึงวิธีการ แบ่งงาน เขากล่าวว่าในสังคมดังกล่าว ชายจะทำหน้าที่เกี่ยวกับสงคราม ช่างเหล็ก การล่าสัตว์ จับปลา ตกสัตว์ และการค้า ส่วนหญิงทำหน้าที่ทำอาหาร ชนผ้า ช่างปั้นดินเผา และการตีไฟ ในการเกษตรทั้งสองเพศทำเกือบพอ ๆ กัน ส่วนในสังคมที่เจริญจะพบว่า มีการแบ่งแรงงาน คล้ายคลึงกัน มีหญิงน้อยคนทำงานรถไฟ ช่างไฟฟ้า ประปา ช่างก่อสร้าง ช่างกล วิศวกรรม ฯลฯ และเช่นกันมีชายน้อยคนที่สอนในโรงเรียนอนุบาล เป็นนักบัลเลต์ หรือเป็นพวกระบาย เป็ลื่องผ้า อย่างไรก็ตามการศึกษากันหญิงในอาชีพต่าง ๆ ในปัจจุบันค่อย ๆ ลดลงในหลายสังคม เช่น หญิงมีโอกาสเป็นนายกรัฐมนตรี เป็นพนักงานขับรถ เป็นช่างก่อสร้าง เป็นสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎร เป็นต้น ปัญหาการแบ่งงานระหว่างเพศดูเหมือนจะคงมีอยู่ตลอดไปในสังคมมนุษย์

การแบ่งงานกันทำโดยจำแนกตามประเภทฝีมือ

ก) ประเภทวิชาชีพ ได้แก่ ครู แพทย์ สถาปนิก และวิศวกร เป็นต้น

ข) ประเภทแรงงานฝีมือ ได้แก่ ช่างไม้ ช่างทาสี เป็นต้น

ค) ประเภทแรงงานกึ่งฝีมือ ได้แก่ ช่างที่ไม่มีความรู้ในทฤษฎี แต่รู้ในทางปฏิบัติ การแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบในเรื่องการผลิต จะช่วยให้สมาชิกของสังคมมีรายได้ และได้รับผลตอบแทนอันสามารถนำมาซึ่งผลผลิตและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของตน

3) การผลิตสมาชิกใหม่ เมื่อสมาชิกเก่าตายลงก็ต้องมีการผลิตสมาชิกใหม่สืบแทน ถ้าไม่มีการผลิตสมาชิกใหม่ สังคมย่อมจะขาดความมั่นคงทางสังคม เพราะขาดแคลนสมาชิกที่จะจรรโลงสังคม

การสืบพันธุ์ของมนุษย์ อันสืบเนื่องมาจากแรงขับเชิงเพศ (sex drive) ตามสภาพธรรมชาติเป็นปัจจัยส่งเสริมให้สังคมผลิตสมาชิกใหม่ทดแทนสมาชิกเก่าที่เสียชีวิตลง การสืบต่อเนื่องของสมาชิกใหม่ช่วยให้สังคมสามารถดำรงความเป็นสังคมอยู่ได้ และการที่สมาชิกใหม่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในอีกสังคมหนึ่งก็เท่ากับว่า สังคมนั้นผลิตสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้น

4) การอบรมสมาชิกให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม นอกจากสังคมมีหน้าที่ผลิตสมาชิกใหม่แล้ว ยังทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกใหม่ อันได้แก่ อบรมสั่งสอนให้สมาชิกใหม่ได้เรียนรู้ถึงระเบียบและระบบของสังคม เพื่อให้เขาจะได้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในภายภาคหน้า กล่าวคือ สังคมจะต้องให้การศึกษอบรมแก่สมาชิกใหม่ ทั้งในด้านความรู้และความชำนาญ

5) การชำระไว้ซึ่งระเบียบ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมเป็นสิ่งจำเป็น เพราะฉะนั้น การจัดระเบียบทางสังคมจึงนับว่ามีความสำคัญมาก ระเบียบทางสังคมโดยทั่วไป ได้แก่ ข้อบังคับ ประเพณี และกฎหมาย เมื่อสมาชิกคนใดละเมิดกฎหรือระเบียบของสังคมก็เป็นหน้าที่ของสังคมในการจัดเจ้าหน้าที่คอยควบคุม ตรวจสอบและจับกุมบุคคลที่ฝ่าฝืน นำตัวมาลงโทษตามระเบียบและกฎของสังคม ทั้งนี้เพื่อชำระไว้ซึ่งระเบียบของสังคมอันจะส่งผลให้เกิดความสงบเรียบร้อยแก่มวลสมาชิกของสังคมโดยส่วนรวม

6) ชำรงไว้ซึ่งความหมายของมูลเหตุจูงใจ คือการเสริมสร้างให้สมาชิกของสังคมตระหนักถึงคุณค่าแห่งความหมาย (meaning) ของการที่เป็นสมาชิกของสังคมอันเป็นมูลเหตุจูงใจ (motivation) กระตุ้นให้สมาชิกมีความรับผิดชอบต่อสังคม กล่าวคือ ปลุกฝังให้เขาเหล่านั้นประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์สุขของสังคมโดยส่วนรวม มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานและต่อครอบครัว

ก) การอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม (socialization)

นักสังคมวิทยาต่างมีความเห็นว่า มนุษย์มิได้มีสภาพความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์มาแต่กำเนิด หากได้มาเพราะการได้เป็นสมาชิกของสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า มนุษย์จะมีสภาพความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อเขาได้เป็นสมาชิกของสังคมและได้เรียนรู้ระเบียบของสังคม (socialization) มิฉะนั้นแล้วเขาผู้นั้นจะมีร่างกายเท่านั้นเป็นมนุษย์ แต่พฤติกรรม (behavior) ของเขาจะไม่มีลักษณะของพฤติกรรมของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมเลย (กรณีตัวอย่าง เด็กหญิงกมลลา ลูกหมาป่า บทที่เกี่ยวกับมานุษยวิทยา)

Broom กับ Selznick กล่าวว่า การอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องประสบตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่ เป็นหลักปฏิบัติที่ทุกคนจะต้องเรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนของกลุ่มนั้น ๆ วางไว้ เพื่อให้มีความสัมพันธ์ต่อกันสามารถจะเกิดขึ้นได้ ฉะนั้นการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคมจึงเป็นวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตที่เป็นระเบียบ และเป็นกระบวนการที่มีอยู่ตลอดไป จนตลอดชีวิตซึ่งจะขาดเสียมิได้ โดยทั่วไปจะเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก โดยเด็กจะเรียนรู้ในการมีส่วนร่วมในชีวิตกลุ่ม (group life) จะรับเอาคุณค่าของกลุ่มที่เราาร่วมด้วยในฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่ม และเมื่อเขาร่วมกับกลุ่มใดเขาก็จะเลือกเรียนรู้กฎเกณฑ์และคุณค่าของกลุ่มนั้นเป็นการเรียนรู้กฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนใหม่ และพัฒนาคุณค่าใหม่ ๆ โดยทั่วไปพ่อแม่จะเป็นผู้อบรมที่สำคัญ เพราะพ่อแม่ได้รับการอบรมมาเช่นกันว่า การเป็นพ่อแม่จะต้องมีบทบาท (role) อย่างไรต่อการเลี้ยงดูบุตร

ถ้ามองในแง่ของแต่ละบุคคล การอบรมสั่งสอนทำให้มนุษย์ได้ใช้คุณลักษณะและจัดความสามารถของตนเพื่อความเจริญเติบโตและพัฒนาการของตน การอบรมสั่งสอนทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง (self) กล่าวคือมีความรู้จักในลักษณะประจำตัว สามารถบังคับและกำหนดพฤติกรรม สามารถรับเอาอุดมคติ คุณค่า และความประพฤติต่าง ๆ ได้ เพราะฉะนั้น การอบรมสั่งสอนจึงเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ และเป็นปัจจัยที่ขาดเสียมิได้ที่ทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง คือความรู้สึกว่าคนเป็นคน ซึ่งกล่าวโดยสรุปแล้วการอบรมสั่งสอนให้รู้ระเบียบของสังคมคือ

- 1) การถ่ายทอดวัฒนธรรม
- 2) การพัฒนาบุคลิกภาพ

1) การอบรมสั่งสอนโดยตรง (direct socialization) เป็นการอบรมในรูปต้องการให้ปฏิบัติถูกต้องตามระเบียบแบบแผนที่กลุ่มสังคมนั้นกำหนดไว้ว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ อะไรถูกอะไรผิด การอบรมโดยตรงนี้เราจะพบเห็นในหมู่ครอบครัว โรงเรียนและวัด ซึ่งการอบรมโดยตรงนี้ช่วยให้บุคคลเรียนรู้อย่างแจ่มแจ้งพอสมควร ซึ่งก็นับว่าได้ผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพมาก เนื่องจากมีการชี้ทางและแนะแนวทางในการปฏิบัติแก่บุคคลอย่างจริงจัง และเจตนาเพื่อให้บุคคลนั้นสามารถวางตัวได้ถูกต้องและเหมาะสมต่อสถานการณ์หนึ่ง ๆ

2) การอบรมสั่งสอนโดยอ้อม (indirect socialization) เป็นการอบรมที่ไม่ประสงค์จะให้ประโยชน์แก่บุคคลโดยตรง ได้แก่การที่บุคคลลอกเลียนแบบที่ถูกต้องมาปฏิบัติ การที่พ่อแม่ประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เด็กก็จะเลียนแบบความประพฤติของพ่อแม่โดยไม่รู้ตัว หรือในทางตรงกันข้าม พ่อแม่ชอบใช้คำหยาบเด็กก็จะใช้คำหยาบด้วย หรือถ้าเป็นในกลุ่มเพื่อน เด็กก็จะเลียนแบบการกระทำของเพื่อนเช่นกัน เช่น ถ้าต้องการเล่นด้วยกันก็ต้องอะลุ่มอล่วยกัน ถ้าใครไม่เล่นตามกฎก็จะถูกกีดกันไม่ให้เข้าร่วมกลุ่มด้วย ซึ่งถ้าหากตนยังอยากร่วมกับกลุ่มอีก ก็ต้องปรับตัวเสียใหม่ให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ที่กลุ่มวางไว้

ง) พื้นฐานทางชีววิทยาในการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม

ลักษณะทางชีวภาพทำให้มนุษย์มีการอบรมสั่งสอนคือ

1) ความเชื่อว่ามนุษย์ไม่มีสัญชาตญาณ แต่มนุษย์มีแรงผลักดัน (drive) เช่น ความหิว กระหาย ความต้องการในเรื่องเพศ ฯลฯ มนุษย์ไม่อาจจะอาศัยสัญชาตญาณในการบำบัดความต้องการดังกล่าว แต่เรียนรู้โดยวิธีการที่สังคมนั้นใช้ เช่น ทารกที่เกิดมาไม่อาจจะหาอาหารมาบำบัดความต้องการได้เหมือนสัตว์ แต่มีชีวิตและเจริญเติบโตขึ้นได้เพราะพ่อแม่ ผู้ปกครองเลี้ยงดูจนกว่าจะช่วยตัวเองได้ และการที่พ่อแม่ทำหน้าที่ดังกล่าวก็เพราะได้รับการอบรมสั่งสอนมานั่นเอง (Broom and Selznick 1968, P.84)

2) ความต้องการพึ่งพาอาศัยผู้อื่นยามเยาว์วัย (childhood dependence) ยามที่เป็นทารกต้องได้รับความคุ้มครองเลี้ยงดูและให้การอบรม เนื่องจากเป็นวัยที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ การควบคุมของสังคมจึงออกมาในรูปของความรับผิดชอบของครอบครัวต่อลูก ระยะที่เด็กช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ก็จำเป็นต้องมีกลุ่มที่คอยคุ้มครองป้องกันให้เด็กช่วยเหลือตัวเองได้ ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ที่แท้จริงหรือคนอื่นก็ตาม และเด็กก็จะได้รับการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคมที่เขาเป็นสมาชิกอยู่

3) ความสามารถในการเรียนรู้ (capacity to learn) มนุษย์มีความสามารถในการเรียน มีสติปัญญา เฉลียวฉลาด ซึ่งเป็นสภาพทางชีวภาพของมนุษย์ที่ติดตัวมาแต่เกิด โดยมนุษย์สามารถเรียนรู้มากกว่าสัตว์ และยังระยะเวลายาวนานขึ้นเท่าไร มนุษย์ก็สามารถเรียนรู้มากขึ้น ตัวอย่างเช่น ในระยะต้น ๆ ลิงชิมแปนซี ซึ่งอาจจะเรียนรู้ได้มากกว่าทารกซึ่งอยู่ในวัยเดียวกัน แต่พอยิ่งมากขึ้น อัตราการเรียนรู้ของลิงชิมแปนซีจะลดลงเท่าเดิมแต่อัตราการเรียนรู้ของทารกจะมากขึ้นทุกที

4) ภาษา (language) มนุษย์มีภาษา สัตว์อื่นแม้จะมีความเฉลียวฉลาดแต่ไม่มีภาษา จึงทำให้มนุษย์สามารถอบรมสั่งสอนเรียนรู้กันได้ ภาษาทำให้มนุษย์สร้างความคิดความอ่าน รวบรวมความรู้ ทศนคติแบบของความประพฤติ และถ่ายทอดต่อไปยังผู้อื่น เพราะฉะนั้นภาษา จึงเป็นส่วนสำคัญในการอบรมให้รู้ระเบียบของสังคม

จ) ความมุ่งหมายของการอบรมให้รู้ระเบียบของสังคม

การอบรมสั่งสอนมีความมุ่งหมายดังต่อไปนี้

1) ปลูกฝังระเบียบวินัย (disciplines) การปลูกฝังระเบียบวินัยนี้มีตั้งแต่เรื่องการขับถ่าย จนถึงความรู้ชั้นสูงในด้านอื่น ๆ

2) ปลูกฝังความมุ่งหวัง (aspirations) ของชีวิตเพื่อช่วยให้คนปฏิบัติตามระเบียบวินัย เพื่อให้ได้มาซึ่งความพอใจเฉพาะหน้า เช่น อยากเป็นหมอ เป็นครู เป็นตำรวจ ฯลฯ บุคคล ก็ต้องยอมรับระเบียบวินัยบางอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งนั้น

3) เพื่อสอนให้คนรู้จักบทบาททางสังคม (social roles) และทัศนคติต่าง ๆ ชีวิตในกลุ่มสังคมจะดำรงไปด้วยดีได้ถ้าบุคคลรู้จักบทบาทของตน ซึ่งก็ต้องอาศัยการแสดงบทบาทเหมาะสมในการสัมพันธ์กับผู้อื่นตามกาลเทศะ และโอกาสต่าง ๆ

4) เพื่อให้เกิดทักษะ (skills) หรือความรู้ความชำนาญที่จะร่วมใช้กิจกรรมกับผู้อื่น ในสังคมที่มีความเป็นอยู่ง่าย ๆ และในสังคมที่มีเทคโนโลยีก้าวหน้าจะมีการเรียนรู้ทักษะในเรื่องเกี่ยวกับเพื่อนร่วมสังคม เช่น ความรู้ในด้านมนุษยสัมพันธ์ ที่ช่วยให้การปฏิบัติต่อผู้อื่นเป็นไปอย่างราบรื่นและยังผลดีให้เกิดประโยชน์สมตามความมุ่งหมาย

ตัวแทนที่ให้การอบรมให้รู้ระเบียบของสังคม มีอยู่ 4 กลุ่ม คือ

1) ครอบครัว (family)

3) โรงเรียน (schools)

2) กลุ่มเพื่อน (peer groups)

4) กลุ่มอาชีพ (professional groups)

1) ครอบครัว (family) โดยปกติพ่อแม่จะมีอิทธิพลต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรมต่าง ๆ ให้แก่เด็กเป็นการอบรมที่ใกล้ชิดและมีความผูกพันลึกซึ้งและมีอิทธิพลต่ออารมณ์ ทัศนคติ และแบบแผนของพฤติกรรมของเด็กเป็นอย่างยิ่ง ในการอบรมสั่งสอนให้รู้ระเบียบของสังคมให้ได้ผลนั้นพ่อแม่ผู้ปกครองจะต้องสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีให้แก่เด็ก ต้องแสดงความรัก สร้างทักษะให้แก่เด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นภายในครอบครัว ให้เด็กได้รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว

2) กลุ่มเพื่อน (peer groups) บุคคลจะได้รับการอบรมจากกลุ่มเพื่อนที่อายุเท่ากันหรือมากกว่า Riesman กล่าวว่า กลุ่มเพื่อนจะเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญมากที่สุดในกลุ่มตัวแทนที่ให้การอบรมสั่งสอนให้รู้ระเบียบของสังคม โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันบุคคลมักจะยึดเอาเพื่อนเป็นแนวทางในการปฏิบัติ คุณค่าของคนสมัยใหม่ ชอบทำอะไรที่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นและคุณค่ากลุ่มเพื่อน เช่น การสังคมในกลุ่มเดียวกัน แสดงถึงการมีความคล้ายคลึงกัน มีความร่วมมือกัน และสามารถเข้ากับคนอื่นได้

3) โรงเรียน (schools) โดยทั่วไปโรงเรียนจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก เพราะเด็กสมัยใหม่มักใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียนเป็นระยะเวลานาน พ่อแม่ที่มีฐานะดีก็มักจะส่งเสริมให้ลูกเรียนมากที่สุดเพื่อความก้าวหน้าของชีวิต และให้มีโอกาสได้มีอาชีพที่มีเกียรติที่สังคมยอมรับ การที่เด็กใกล้ชิดกับโรงเรียนเป็นเวลานาน ทำให้เด็กได้รับคุณค่าอย่างซาบซึ้งโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม โรงเรียนจึงเป็นสถานที่ที่อาจจะให้ผลดีและผลร้ายแก่เด็กก็ได้

4) กลุ่มอาชีพ (professional groups) เมื่อบุคคลมาถึงระดับที่ต้องพึ่งตัวเอง มีการประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเอง หรือครอบครัว ซึ่งในแต่ละอาชีพก็จะมีคุณค่าและวิธีการปฏิบัติแตกต่างกันออกไป ซึ่งบุคคลจะต้องเรียนรู้และยอมรับระเบียบวิธีการนั้น ๆ ถ้าคนจะต้องมีอาชีพนั้น ๆ เช่น ครูก็แตกต่างจากวิศวกร ตำรวจแตกต่างจากพลเรือน เป็นต้น เพื่อที่จะอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข บุคคลจึงจะต้องปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มที่ตนเข้าร่วมด้วย (สุพิศตรา : 2514, หน้า 25-37)

ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นว่าสังคมวิทยามีความเชื่อว่าบุคคล (individual) กับสังคมเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ออก อธิบายได้ว่าเมื่อเริ่มมีมนุษย์เกิดขึ้นในโลกเรานั้น มนุษย์ก็ได้อยู่รวมกันเป็นสังคมแล้ว และในการอยู่รวมกันเป็นสังคมนั้น มนุษย์จำเป็นต้องมีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และสังคมวิทยาถือว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นโครงสร้างทางสังคม (social structure) ที่มีอิทธิพลสำคัญต่อพฤติกรรมของมนุษย์

เพราะฉะนั้น เมื่อเราวิเคราะห์สังคมมนุษย์ในแง่สังคมวิทยาแล้ว ย่อมถือได้ว่ามนุษย์กับสังคมเป็นสิ่งเดียวกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า สมาชิกในสังคมมิได้แยกกันอยู่โดดเดี่ยว หากได้มีการสัมพันธ์กับคนอื่นตั้งแต่เกิดมาเลยทีเดียว สังคมจึงเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งสำหรับมนุษย์ สังคมเท่านั้นที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ หากมนุษย์มิได้มีชีวิตอยู่ในสังคมแล้วเขาก็จะมีร่างกายเท่านั้นที่เป็นมนุษย์ ส่วนพฤติกรรมของเขาจะไม่มีสภาพของมนุษย์เหลืออยู่เลย ดังเรื่องราวของเด็กหญิงกมลาลูกหมาป่า

ประการที่สาม : สังคมวิทยาศึกษาสถาบันทางสังคม (social institution)

สถาบัน คือที่รวมของบรรทัดฐานชุดใดชุดหนึ่ง (a set of norms) ซึ่งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ทำให้เกิดพฤติกรรมที่แน่นอน ซึ่งสามารถคาดการณ์ไว้ล่วงหน้า เพราะพฤติกรรมดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่อยู่ตัว (established behavior) ตัวอย่างของพฤติกรรมที่มีลักษณะเป็นสถาบัน (institutionalized behavior) หรือพฤติกรรมที่ดำเนินอยู่โดยรอบสถาบัน (behavior that is centered around an institution) ซึ่งได้แก่การปฏิบัติในด้านที่เกี่ยวกับการมีครอบครัว การสมรส การเชื่อหรือการนับถือศาสนา (บุญสนอง บุญโยกยาน : 2518, หน้า 52)

ความหมายของสถาบัน โดยทั่วไปมีความหมายเป็น 2 นัยคือ

1) สถาบันทางรูปธรรม อันได้แก่ องค์กรหรือสมาคม เช่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง สมาคมพ่อค้าไทย

2) สถาบันทางนามธรรม ได้แก่ ระเบียบหรือระบบการที่ปฏิบัติกันอยู่ในสังคมหนึ่ง ๆ

สถาบันในความหมายทางสังคมวิทยา หมายถึง สถาบันทางนามธรรม คือ ระเบียบหรือแนวทางปฏิบัติที่ทำมาจนเคยชินและเป็นที่ยอมรับกันในสังคมนั้น

การจำแนกประเภทสถาบันทางสังคม

ในปัจจุบัน สังคมวิทยาได้จำแนกประเภทของสถาบันออกเป็น 7 ประเภทดังต่อไปนี้

- 1) สถาบันครอบครัว
- 2) สถาบันการศึกษา
- 3) สถาบันศาสนา
- 4) สถาบันเศรษฐกิจ
- 5) สถาบันการเมือง

6) สถาบันสันตนาการ

7) สถาบันทางวิทยาศาสตร์

เนื่องจากการศึกษาสถาบันทางสังคมนั้น มีรายละเอียดปลีกย่อยในแต่ละสถาบันมาก ในบทต่อไปก็จะพูดถึงขอบเขตและเนื้อหาของสถาบันที่สำคัญ จึงไม่ขอกล่าวในที่นี้

ในบทนี้ ขอกล่าวโดยสรุปว่า การศึกษาวิชาสังคมวิทยาได้มุ่งศึกษาสังคมใน 3 ระดับ

- คือ
- ศึกษาความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม
 - ศึกษาสังคมทั้งสังคม
 - ศึกษาสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม

สังคมวิทยา สังคมศาสตร์ สังคมวิทยาแนวใหม่

สังคมวิทยาในฐานะเป็นสาขาหนึ่งของสังคมศาสตร์ ในบรรดาบรรพบุรุษทั้งหลาย นั้นมีการแบ่งออกเป็นหมวดวิชาใหญ่ ๆ ด้วยกัน 3 หมวดได้แก่

- 1) หมวดวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (natural science) ซึ่งมีสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา ธรณีวิทยา ดาราศาสตร์
- 2) หมวดมนุษยศาสตร์ (humanities) ซึ่งมีสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น ปรัชญา ภาษาและวรรณคดี
- 3) หมวดสังคมศาสตร์ (social science) ซึ่งมีสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา จิตวิทยา กฎหมาย ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ เป็นต้น

สังคมศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์หรือไม่

วิชาสังคมศาสตร์ (social science) ถือว่าเป็นวิชาที่ยังใหม่อยู่เมื่อเปรียบเทียบกับวิชาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (natural science) สังคมศาสตร์มีกำเนิดจากวิชาปรัชญาสังคม โดยเฉพาะปรัชญาทางการเมืองของเพลโตและอริสโตเติล แม้แต่วิชาสังคมวิทยาในยุคแรก ๆ ราวกลางศตวรรษที่ 19 ก็ถือว่าเป็นปรัชญาทางสังคม เช่น ทฤษฎีวิวัฒนาการของ August Comte และ Herbert Spencer นักทฤษฎีเหล่านี้สร้างทฤษฎีจากความนึกคิดและความเข้าใจของตัวเอง โดยมีลักษณะเพื่อผันปราศจากข้อมูลมาสนับสนุนที่เราเรียกว่าเป็น armchair theory มีลักษณะครอบจักรวาล คือนำไปอธิบายสังคมทั้งหมด ปรัชญาทางสังคมจะอธิบายว่าอะไรดีอะไรไม่ดี เช่นรูปแบบการปกครองที่ดีเป็นอย่างไร นักปกครองที่ดีควรมีลักษณะอย่างไร สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็น

อัตวิสัย (subjective) พิสูจน์ไม่ได้และไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ต่อมาได้มีการปรับปรุงวิชาปรัชญาทางสังคมให้ดีขึ้น โดยนำเทคนิคทางวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้ โดยการศึกษาค้นคว้าจากความเป็นจริง มีการศึกษาที่แน่นอนและเป็นระบบปราศจากอคติ สามารถพยากรณ์ว่าอะไรจะเกิดขึ้นต่อไป ดังนั้น สถานะของปรัชญาทางสังคมจึงเปลี่ยนเป็นสังคมศาสตร์

สังคมศาสตร์แขนงที่สำคัญคือ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ศาสตร์เหล่านี้แท้จริงเป็นศาสตร์เดียวกันเพราะเนื้อหาที่ศึกษาอย่างเดียวกัน คือพฤติกรรมของมนุษย์และใช้หลักการอธิบายเหมือนกัน แตกต่างกันเพียงมองกันคนละทัศนะเท่านั้น ในจำนวนวิชาดังกล่าวนี้ วิชาเศรษฐศาสตร์เจริญและพัฒนาไปมากที่สุด มีทฤษฎีที่เชื่อถือได้ วิชาสังคมวิทยา จิตวิทยาสังคม เป็นวิชาใหม่เพิ่งพัฒนา ปัญหาที่คือวิชาเหล่านี้เป็นศาสตร์หรือไม่ นักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติยังไม่เห็นพ้องต้องกันว่า สังคมศาสตร์เป็นศาสตร์เพราะยังไม่แน่นอน ไม่สามารถทำนายได้แน่นอน

ศาสตร์เกิดขึ้นจากการค้นคว้าอย่างมีระบบ มีการสังเกตการณ์ วิเคราะห์และตั้งทฤษฎีขึ้น สังคมศาสตร์ถือเป็นศาสตร์เพราะนำวิธีทางวิทยาศาสตร์ (scientific method) มาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ในสังคม สังคมศาสตร์ได้นำเอาหลักตรรกวิทยาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม

หลักตรรกวิทยาที่สำคัญคือ

1) วิธีนิรนัย (deductive method) เป็นการอธิบายส่วนใหญ่มาหาส่วนน้อย

2) วิธีอุปนัย (inductive method) เป็นการอธิบายในเชิงเป็นไปได้ (probability) คือรู้บางส่วนน้อยเป็นอย่างไรก็ไปอธิบายส่วนใหญ่ การศึกษาทางสังคมศาสตร์เป็นเรื่องกว้างขวางเกี่ยวข้องกับข้อมูลจำนวนมาก จึงเป็นไปได้ที่นักวิจัยจะศึกษาจำนวนทั้งหมด เช่น ประชากรทั้งประเทศ ดังนั้นวิธีอุปนัย (inductive method) จึงเป็นวิธีที่เป็นประโยชน์และใช้กันมาก โดยเลือกจำนวนประชากรมาศึกษาจำนวนหนึ่งแล้วสรุปว่าจำนวนประชากรทั้งหมดมีลักษณะอย่างเดียวกับตัวอย่างที่ศึกษา วิธีนี้ต้องทำด้วยความระมัดระวังเพราะอาจผิดพลาดง่าย ๆ วิธีนี้ถือว่าแม่นยำกว่าวิธีนิรนัย นอกจากนั้น การอธิบายในทางสังคมไม่สามารถอธิบายได้เด็ดขาดร้อยเปอร์เซ็นต์เหมือนวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ สังคมศาสตร์ต้องอธิบายในเชิงเป็นไปได้โดยมีเงื่อนไข เช่น ถ้าเหตุการณ์ต่อไปนี้จะเกิดขึ้นจะมีผลอะไรตามมา เป็นต้น

สังคมวิทยากับเศรษฐศาสตร์

1) เศรษฐศาสตร์ศึกษาเกี่ยวกับการลงทุน การผลิตสินค้า การจำแนกแจกจ่าย ประสิทธิภาพของแรงงาน ขนาดของการผลิต และการเพิ่มของการผลิตในระบบเศรษฐกิจ นักเศรษฐศาสตร์คำนึงถึงการเพิ่มขึ้นของผลผลิตที่จะนำไปสู่การเพิ่มของรายได้ (ที่แท้จริง) ของประเทศ ดังนั้น นักเศรษฐศาสตร์มักจะใช้รายได้ต่อบุคคล (per capita income) มาเป็น เครื่องมือวัดความเจริญทางเศรษฐกิจ

2) นักเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ยังใช้ผลิตภาพของปัจจัยการผลิต ขนาดของการใช้เงิน เช็ก หรือตัวแลกเงินเพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน อัตราส่วนของคนชั้นกลาง อัตราส่วนของพลเมืองที่มีอาชีพ ในการผลิตขั้นที่สองและขั้นที่สาม การมีทุนพื้นฐานในประเทศ ทักษะคนคิด ขนาดของครอบครัว คุณภาพของประชาชน ระบบคุณธรรมและลักษณะของสังคมมาเป็น เครื่องวัดที่ใช้ร่วมกับรายได้ต่อบุคคล ในการจัดการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ

3) เมื่อเร็ว ๆ นี้ นักเศรษฐศาสตร์ให้ความสนใจเกี่ยวกับมูลเหตุจูงใจ (motivation) ในเรื่องทางเศรษฐกิจที่ทำให้มีการผลิตสินค้าน้อยเพียงใด รวมทั้งศึกษาสาเหตุว่าทำไมสินค้า บางชนิดจึงเป็นที่นิยมหรือไม่นิยมของผู้บริโภค นอกจากนี้ เศรษฐศาสตร์ปัจจุบันได้ให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับสภาวะแวดล้อมหรือปัจจัยอื่น ๆ เช่น บทบาทของสถาบันการศึกษา บทบาท ของรัฐบาล ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น เมื่อใดจะเกิดเงินเฟ้อ (inflation) หรือเงินฝืด (deflation)

4) สังคมวิทยาปัจจุบันนี้สนใจเรื่องราวทางเศรษฐศาสตร์ จึงมีการศึกษาค้นคว้าทาง พฤติกรรมของคนทางด้านเศรษฐศาสตร์ด้วย จึงเกิดมีสาขาสังคมวิทยาดังต่อไปนี้

ก) สังคมวิทยาว่าด้วยการอาชีพ (occupation sociology)

ข) สังคมวิทยาการทางเศรษฐกิจ (economic sociology)

ค) สังคมวิทยาอุตสาหกรรม (industrial sociology)

สังคมวิทยากับรัฐศาสตร์

1) รัฐศาสตร์ศึกษาเกี่ยวกับใครได้อะไร เมื่อใด และอย่างไร ความยุติธรรมหรือ ความถูกต้อง การมีอิทธิพล และผู้มีอิทธิพล การขัดแย้งกัน หรือการแข่งขันกันระหว่างบุคคล ด้วยกัน ระหว่างกลุ่มชนระหว่างสังคมต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์บางอย่าง

2) รัฐศาสตร์ให้ความสนใจเรื่องอำนาจ (power) ในสังคมมาก โดยเฉพาะในองค์การที่เป็นทางการ (formal organization) ส่วนสังคมวิทยาสนใจทั้งองค์การที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (formal and informal organization) องค์การที่เป็นทางการ หรือองค์การรูปนัย ทุกฝ่ายในองค์การนี้ค่อนข้างจะมีระเบียบแบบแผนที่แน่นอน มีกฎเกณฑ์ แบ่งความรับผิดชอบกันเป็นสัดส่วน การดำเนินงานเป็นไปตามอำนาจหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน การติดต่อระหว่างสมาชิกจึงเป็นไปตามแบบพิธีการ การบรรจุแต่งตั้งโยกย้ายสมาชิกก็เป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้ การควบคุมบังคับบัญชาเป็นไปตามลำดับชั้นที่กำหนดไว้ หรือตามโครงสร้างของการจัดองค์การ มีการแบ่งงานกันทำตามลักษณะเฉพาะอย่าง ตัวอย่างขององค์การรูปนัยได้แก่ หน่วยงานราชการ บริษัท กองทัพ องค์การอุปถัมภ์ คือ องค์การไม่เป็นทางการ ความสัมพันธ์ติดต่อระหว่างสมาชิกขององค์การไม่มีลักษณะเป็นพิธีการ การควบคุมบังคับบัญชาไม่มีสายการบังคับบัญชาที่แน่นอน ลักษณะขององค์การอุปถัมภ์ คือการรวมตัวเข้าด้วยกันของสมาชิกมักจะเป็นไปด้วยความสมัครใจ การดำเนินงานขององค์การอาศัยภาวะผู้นำ และบารมีขององค์การเป็นปัจจัยสำคัญ ตัวอย่างขององค์การอุปถัมภ์ ได้แก่ ครอบครัว เพื่อนสนิท กลุ่มญาติพี่น้อง เป็นต้น

3) ปัจจุบันรัฐศาสตร์สนใจศึกษาปัจจัยทางสังคมที่มีส่วนสัมพันธ์กับกระบวนการหรือวิถีทางการเมืองมากยิ่งขึ้น จึงเกิดสาขาวิชาใหม่ขึ้นมา เช่น

- สังคมวิทยาการเมือง (political sociology) ซึ่งศึกษาปัจจัยทางสังคม เช่น ระดับการศึกษา พื้นเพหรือภูมิหลัง ระดับชนชั้นที่มีผลต่อสภาวะและกระบวนการทางการเมือง

- สังคมวิทยาการทหาร (military sociology) ซึ่งศึกษาสภาวะทางสังคมวิทยาของอาชีพทหาร องค์การทหาร

- สังคมวิทยาทางกฎหมาย (sociology of law) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกฎหมาย กระบวนการทางกฎหมาย ฯลฯ ในส่วนที่เกี่ยวกับตัวผู้ร่างกฎหมาย ผู้ใช้กฎหมาย และขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม (บรรพต : 2521, หน้า 19-21)

สังคมวิทยากับประวัติศาสตร์

1) นักประวัติศาสตร์สนใจศึกษาเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้วในระยะเวลาต่าง ๆ กัน นักประวัติศาสตร์จะให้ความสนใจกับสิ่งที่ผ่านมาในอดีตมากกว่าสภาพเหตุการณ์ปัจจุบัน เหตุการณ์ที่ถือว่าเป็นประวัติศาสตร์ ปราชญ์มีความเห็นแตกต่างกัน พอสรุปได้ดังนี้

- ก) ประวัติศาสตร์ควรเท่ากับช่วงอายุของคน (generation) คือประมาณ 25-30 ปี
- ข) เหตุการณ์ที่เป็นประวัติศาสตร์ควรจะผ่านมาแล้ว 10 ปี หรือ หนึ่งทศวรรษ
- ค) เหตุการณ์ที่เป็นประวัติศาสตร์ อาจจะผ่านมาแล้วเพียง 1 วันก็ได้

2) นักสังคมวิทยา สนใจศึกษาเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่ไม่ล่วงเลยมานานนัก และโดยเฉพาะมุ่งศึกษาสภาพปัจจุบัน

3) นักประวัติศาสตร์สนใจเรื่องราวใหญ่ ๆ หรือเหตุการณ์สำคัญ เช่น สงคราม การปฏิวัติ วิกฤติ ชาติภัย ประวัติบุคคลสำคัญ หรือผู้เป็นวีรบุรุษ วีรสตรี

4) นักสังคมวิทยาเชิงประวัติศาสตร์ (historical sociologist) มักให้ความสำคัญกับเหตุการณ์อื่นที่ไม่เด่นเด่นนัก เช่น การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างเพศชายเพศหญิงในครอบครัว การสืบมรดก การเปลี่ยนระบบกรรมสิทธิ์ที่ดิน ฯลฯ

5) สังคมวิทยาและประวัติศาสตร์ เป็นสาขาวิชาที่เกี่ยวพันซึ่งกันและกัน ข้อมูลที่ได้จากสังคมวิทยาและประวัติศาสตร์ จึงสามารถนำมาเปรียบเทียบเพื่อหาความถูกต้องทางวิชาการได้

สังคมวิทยากับจิตวิทยา

1) จิตวิทยาเป็นศาสตร์ของจิตหรือกระบวนการทางจิต จิตวิทยาศึกษาการรับรู้ทางประสาทต่าง ๆ การเรียนรู้และการรู้ (perception learning and cognition) จิตวิทยาศึกษามูลเหตุจูงใจที่ทำให้คนมีพฤติกรรมต่าง ๆ บุคลิกภาพ ความจำ สติปัญญา (IQ) เป็นต้น

2) จิตวิทยาศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจ (motivation) ต่าง ๆ และการที่มนุษย์ไม่สามารถอยู่โดดเดี่ยวคนเดียวได้ ต้องการกลุ่มเป็นสังคมซึ่งมีความต้องการ การยอมรับรู้ว่าตนเป็นสมาชิกของสังคมนั้นเกิดเป็นความต้องการทางใจขึ้น ความต้องการนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ความต้องการจำเป็น (basic needs) ของคนเราจึงแบ่งออกได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

ก) ความต้องการจำเป็นทางชีววิทยา (biological needs) ความจำเป็นทางด้านร่างกายหรือทางชีววิทยา นี้ เป็นความต้องการพื้นฐานขั้นแรกของมนุษย์ เป็นความต้องการที่จำเป็นสำหรับให้มนุษย์อยู่รอด ซึ่งได้แก่ อาหาร น้ำ อากาศสำหรับหายใจ ต้องการการพักผ่อนนอนหลับ รวมไปถึงความต้องการทางเพศด้วย เพราะความจำเป็นในการดำรงชีวิตจึงทำให้มนุษย์แสวง

หาสิ่งเหล่านี้มาตอบสนองก่อนสิ่งอื่นใด จะเห็นได้ว่าในกรณีที่มีมนุษย์ขาดสิ่งต่าง ๆ ทุกอย่างแล้ว การตอบสนองให้กับความต้องการของร่างกายจะเป็นสิ่งหนึ่งที่จูงใจมนุษย์ได้ ถ้าหากมนุษย์อยู่ในสภาพที่อดอยากแล้ว ความต้องการสิ่งแรกของมนุษย์ก็เป็นความต้องการด้านร่างกายดังกล่าว จะมีความต้องการในลำดับต่อไปได้ก็ต่อเมื่อความต้องการชนิดนี้ได้รับการตอบสนองแล้ว การขาดซึ่งความต้องการขั้นพื้นฐานจะทำให้เกิดการจลาจลวุ่นวายขึ้นได้เหมือนกัน เมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองพอสมควรแล้ว มนุษย์ก็就会有ความต้องการในขั้นสูงต่อไป คือความต้องการทางด้านความมั่นคงหรือปลอดภัยต่าง ๆ (security or safety needs) เป็นความต้องการซึ่งรวมการกระทำทั้งหลายเพื่อให้ห่างอันตรายหรือความเจ็บปวด เป็นการป้องกันภัยให้พ้นตัว

ข) ความต้องการจำเป็นทางจิตใจ (psychological needs) นอกจากมนุษย์มีความต้องการมีกินมีใช้แล้ว ความปลอดภัยแล้ว มนุษย์ยังต้องการยอมรับว่าตนเป็นสมาชิกของสังคม คือต้องการที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสถาบันต่าง ๆ อยากคบหาสมาคมกับบุคคลอื่น ๆ รวมตลอดทั้งอยากได้มิตรภาพและความอบอุ่นใจ และเห็นใจจากกลุ่มสมาชิกในสังคมเดียวกัน ปกติมักจะเป็นไปในรูปของความต้องการในแง่ที่จะก่อให้เกิดความรู้จักแก่ตนเองว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อสังคมกลุ่มนั้น กลุ่มนี้ มีบุคคลต่าง ๆ ให้ความรักใคร่หรือชอบพอดัน (love or belongingness needs) ความต้องการนี้จะเพิ่มพูนขึ้นเป็นความต้องการที่จะมีฐานะเด่นในสังคม ความก้าวหน้า ดำรงตำแหน่งที่สำคัญ อำนาจ ความมั่งคั่ง ฯลฯ การพยายามจะให้มีฐานะเด่นดังกล่าว มักจะแสดงออกในแบบของการที่บุคคลนั้นพยายามกระทำทุกอย่างเพื่อให้ดีเลิศเกินหน้าเกินตาคนอื่น ๆ ทั่วไป นอกจากนี้มนุษย์ก็ยังมีความต้องการสูงสุดก็คือ ความต้องการที่อยากจะทำสำเร็จทุกอย่างตามความนึกคิดที่ตนใฝ่ฝันไว้ ซึ่งแต่ละคนก็มีความทะเยอทะยานไม่เหมือนกัน เป็นความต้องการที่เป็นอิสระเฉพาะแต่ละคนตามทัศนะของแต่ละคน เช่น บางคนอยากได้รับชื่อเสียงเป็นนักกีฬา หรือในฐานะผู้คิดค้นทฤษฎี เป็นต้น สิ่งที่เป็นค่านิยม (values) ทางสังคมทั้งหลายก็มาจากรากฐานทางจิตวิทยา ที่คนเราต้องการการยอมรับ (recognition) นั้นเอง

3) จิตวิทยามีรากฐานจากชีววิทยาและสรีรวิทยามาก

4) จิตวิทยาพยายามศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์โดด ๆ โดยให้เกี่ยวกับสังคมน้อยที่สุดเท่าที่จะน้อยได้

5) สังคมวิทยาและจิตวิทยาใกล้ชิดในสาขาที่เรียกกันว่า จิตวิทยาสังคม (social psychology) จิตวิทยาสังคมพยายามมองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในแง่สังคมและจิตวิทยา เช่น ในการพยายามหาสาเหตุว่าทำไมสงครามจึงเกิดขึ้น ผลพบว่า

ก) ผู้นำทางการเมืองมีจิตไม่ปกติซึ่งเป็นสาเหตุทางจิตวิทยา

ข) และอาจมีปัจจัยทางสังคมเข้ามาเกี่ยวพัน เช่น ก่อสงครามเพื่อลดจำนวนประชากรลง เป็นสาเหตุทางสังคมวิทยา เป็นต้น

สังคมวิทยากับจิตวิทยา (parapsychology)

จิตวิทยา คือการศึกษาปรากฏการณ์ทางจิตที่ผิดแผกไปจากเรื่องที่เป็นปกติวิสัย ผู้ที่ค้นคว้าทางจิตวิทยา คือ ศาสตราจารย์ไรน์ (Rhine)

จิตวิทยา สนใจศึกษาปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยหลักวิทยาศาสตร์ธรรมดา เช่น เรื่องหุทิพย์ ตาทิพย์ การลึไปไม่ไหม้ เรื่องโทรจิต (telepathy) คือการติดต่อกันได้โดยกระแสนจิตโดยไม่เห็นหน้าและโดยไม่ต้องใช้เครื่องมือกลไกทางวิทยาศาสตร์ และเรื่องการมีกายทิพย์ (astral body) จิตวิทยา เกี่ยวข้องกับสังคมวิทยาเพราะคนในบางท้องที่มีความเชื่อในเรื่องดังกล่าว แม้ว่าจะยังพิสูจน์ไม่ได้ก็ตาม

สังคมวิทยากับจิตวิเคราะห์ศาสตร์

จิตวิเคราะห์ศาสตร์เป็นความพยายามที่จะเข้าถึงกันบึงหรือส่วนที่ลึกที่สุดของจิต โดยเฉพาะส่วนที่เป็นจิตใต้สำนึก (subconscious) หรือไร้สำนึก (unconscious) ภาวะใต้สำนึกพอจะรู้ได้ด้วยตนเอง แต่ภาวะไร้สำนึกต้องอาศัยจิตแพทย์ช่วยวิเคราะห์ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์

ผู้สถาปนาทฤษฎีวิเคราะห์ศาสตร์คือ Sigmund Freud ชาวออสเตรีย ในการเชิงจิตวิเคราะห์ศาสตร์ Freud กล่าวว่า จิตมนุษย์ประกอบด้วย id, ego, super-ego

id (อึด) คืออำนาจฝ่ายต่ำ กิเลส ตัณหา อึดเป็นแรงผลักดันภายใน

ego (อีโก้) คืออุดตตรอึดตะ หรือตัวเรา

super-ego (ซูเปอร์อีโก้) เป็นผลที่ได้รับจากการอบรม หรือถ่ายทอดจากครอบครัว และหน่วยอื่น ๆ เช่น โรงเรียน สื่อมวลชน เพื่อนร่วมงาน หรืออาจเรียกว่ามโนธรรม

อึดตะ คือ ตัวเราซึ่งตามหัตถ์ของฟรอยด์เป็นผลจากการต่อสู้กันระหว่างอำนาจฝ่ายต่ำกับฝ่ายสูง หรือมโนธรรม หากซูเปอร์อีโก้ชนะ ย่อมทำให้เราเป็นคนดี หากอึดเป็นฝ่ายชนะ ย่อมทำให้กลายเป็นทู่ซก หรือยิวอาชญากร ผู้ติดยาเสพติด และอาชญากรประเภทต่าง ๆ

สังคมวิทยาสนใจพฤติกรรมของคนในสังคม และการมีความรู้ทางจิตวิเคราะห์ช่วยให้เข้าใจถึงสาเหตุแห่งการประพฤติปฏิบัติของคนไม่ว่าในทางที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม หรือที่ผิดจารีต (บรรพต วีระสัย 2521 หน้า 24-25)

สังคมวิทยากับมานุษยวิทยา

ปกติวิชาสังคมวิทยากับมานุษยวิทยาใกล้เคียงกันมาก ซึ่งมักจัดรวมเป็นสาขาเดียวกัน โดยเรียกว่าเป็น สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา (sociology-anthropology)

ชื่อย่อของสังคมวิทยาในภาษาอังกฤษปกติใช้ Soc. (ซ็อซ) แต่ประเทศไทยเรียกง่าย ๆ ว่า So (โซ)

ชื่อย่อของมานุษยวิทยาในภาษาอังกฤษใช้ Anthrop. แต่ในสภาพบางแห่งเรียกว่า Ant.

ทั้งสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาอยู่ในหมวดสังคมศาสตร์ มานุษยวิทยาเป็นสาขาหนึ่งในหมวดสังคมศาสตร์

คำว่ามานุษยวิทยาไม่เหมือนกับคำว่า “มนุษยศาสตร์”

มนุษยศาสตร์ (humanities) เป็นหมวดวิชาซึ่งครอบคลุมวิชาปรัชญา ดาราศาสตร์ และวรรณคดีเป็นส่วนใหญ่

ข้อแตกต่างระหว่างสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มีโดยสรุปดังนี้

สังคมวิทยามีแนวโน้มศึกษาสังคมปัจจุบัน ส่วนมานุษยวิทยาสนใจศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ดัวยก็ได้

สังคมวิทยามีแนวโน้มศึกษาสังคมที่รู้หนังสือ (literate societies) ส่วนมานุษยวิทยามักสนใจสังคมที่ยังไม่มีภาษาเขียน (non-literate societies) ดัวย

สังคมวิทยามีแนวโน้มศึกษาสังคมเชิงซ้อน (complex societies) เช่น สังคมอุตสาหกรรม มานุษยวิทยามักสนใจสังคมที่มีโครงสร้างทางสังคมง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อน เช่น สังคมชนบท สังคมป่า ชาวเขา เป็นต้น

สังคมวิทยามีแนวโน้มที่จะใช้วิธีการศึกษาแบบสุ่มตัวอย่าง (sampling) มากกว่าการศึกษาเป็นรายกรณี (case studies)

การศึกษาแบบสุ่มตัวอย่างเน้นในเรื่องจำนวน

การศึกษาเป็นรายกรณีเน้นเรื่องเวลาและความถี่ถ้วน คือศึกษาเฉพาะรายและใช้เวลานาน

สังคมวิทยาสนใจเป็นพิเศษกับข้อมูลทางสถิติ (statistical data) ส่วนมานุษยวิทยาสนใจข้อมูลที่ได้มาจากการสังเกตส่วนตัว หรือจากการใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มที่ศึกษาแบบเข้าไปร่วมคลุกคลี เช่นว่านั่นเรียกว่า participant observation (บรรพต : 2521, หน้า 12)

สังคมวิทยากับสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

สังคมสงเคราะห์เป็นเรื่องของการจัดการบริการเพื่อช่วยส่งเสริมความสามารถของบุคคลให้สามารถดำรงหน้าที่ของตนให้อยู่ในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ แนวความคิดเกี่ยวกับจุดหมายของนักสังคมสงเคราะห์ที่วิวัฒนาการมาพร้อมกับวิวัฒนาการของศาสตร์ด้านพฤติกรรมศาสตร์ของมนุษย์ที่ว่า ปัญหาและความแตกต่างของมนุษย์ เกิดจากสิ่งแวดล้อมด้วย มิใช่เกิดจากธรรมชาติของมนุษย์แต่อย่างใดเท่านั้น ในทัศนะของนักสังคมสงเคราะห์รุ่นใหม่ เชื่อว่าผู้รับบริการ (client system) อาจจะไม่ใช่มือเดือร่อนแต่อย่างใด แต่อาจจะเป็นบุคคลปกติ ซึ่งต้องการพัฒนาความเป็นอยู่และความสามารถขึ้นมาอีก หรืออยู่ในสภาวะปกติแต่จำเป็นต้องป้องกันปัญหาและความเดือร่อนไว้ล่วงหน้า เช่นเดียวกับแนวความคิดที่ว่าป้องกันไว้ดีกว่าแก้

สรุปแล้วจะเห็นว่า ทางสังคมสงเคราะห์เน้นในเรื่องการประยุกต์วิธีการต่าง ๆ เช่น นำความรู้หรือข้อมูลที่ได้จากจิตวิทยา สังคมวิทยา ฯลฯ มาวางมาตรฐานและดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาชราภาพ และปัญหาชีวิตสมรส

ส่วนสังคมวิทยา เน้นหนักในการศึกษาเชิงทฤษฎี หรือการได้มาซึ่งข้อมูลต่าง ๆ โดยไม่สนใจถึงเรื่องปฏิบัติ หรือการประยุกต์วิชาการให้เป็นประโยชน์ ยกเว้นสังคมวิทยาแนวใหม่ที่สนใจปัญหาสังคมและมุ่งที่จะทำให้สังคมดีขึ้น ดังนั้น สังคมวิทยาจึงใกล้เคียงกับหลักการทางสังคมสงเคราะห์คือมีการปฏิบัติเพื่อให้สังคมดีขึ้นกว่าเดิม

สังคมวิทยาแนวใหม่

นักสังคมวิทยาสนใจในปัญหาสังคมมากกว่าสภาพปกติ การสนใจปัญหาสังคมของสังคมวิทยาแนวใหม่มุ่งที่จะให้สังคมดีขึ้น

บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงซึ่งนำไปสู่สังคมวิทยาแนวใหม่ได้แก่ ศาสตราจารย์ฮอรวิตซ์ (Irving Louis Horowitz) ซึ่งประกาศออกมาตรง ๆ ว่าเขาสนใจที่จะให้

แนวทางใหม่ให้เกิดขึ้นในวิชาสังคมวิทยา เขาพยายามให้คำจำกัดความใหม่ ๆ ในเรื่องต่าง ๆ เช่น ในเรื่องการเบี่ยงเบนทางสังคม (deviance) หรือปัญหาสังคม

ศาสตราจารย์ ฮอรวิตซ์ กล่าวว่า การหย่าร้าง ยากที่จะถือว่าเป็นปัญหาสังคมในสหรัฐอเมริกาในเมื่อ 41 เปอร์เซ็นต์ของการสมรสในประเทศนั้นลงเอยด้วยการแยกทางเดินระหว่างสามีภรรยา ความหมายก็คือ เมื่อมีการหย่าร้างมากดังเช่นว่านั้นน่าจะเป็นเรื่องปกติวิสัยมิใช่เป็นการเบี่ยงเบน

ดังนั้น แนวใหม่ของสังคมวิทยาก็คือ ความมองที่สถาบันครอบครัวว่าเหมาะสม ควรหรือถูกต้องเพียงใด ในสังคมแทนที่จะไปมองที่ข้อบกพร่องอันเกิดขึ้นในการสมรส หรือถือว่าการหย่าร้างเป็นปัญหาสังคม การมองสถาบันครอบครัวว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นการมองไปที่ประเด็นใหญ่ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจสังคมและองค์ประกอบของสังคมดีขึ้น

สังคมวิทยาแนวใหม่เน้นเรื่องการเปลี่ยนแปลง ศาสตราจารย์ ซีไรท์ มิลส์ (C. Wright Mills) ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงแทนที่จะย้ำเรื่องการอยู่คงที่หรือการมีเสถียรภาพในสังคม มิลส์ คัดค้านความเชื่อที่ว่า สังคมมีแนวโน้มไปสู่การอยู่คงที่และเป็นระเบียบเรียบร้อย (order)

ข้อแตกต่างของสังคมวิทยาแนวเก่าและสังคมวิทยาแนวใหม่

สังคมวิทยาแนวเดิมเป็นไปในแนววิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ ได้แก่การปฏิบัติตรงตามกฎต่าง ๆ ของสังคมวิทยา โดยไม่ยอมวินิจฉัยข้อบกพร่องที่อาจมีขึ้นได้ กฎของสังคมวิทยาแนวเดิมมีดังนี้

1) วางทัศนะเป็นกลาง ๆ คือไม่แสดงทัศนะว่าสิ่งนั้นดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร เช่นการวิจัยเกี่ยวกับการติดยาเสพติด โดยไม่แสดงความคิดเห็นว่าการติดยาดังกล่าวเป็นของดีหรือไม่ดี

2) นักสังคมวิทยาแนวเก่าเลือกปัญหาสำหรับวิจัย เพราะสามารถวิจัยได้โดยวิธีทางวิทยาศาสตร์ไม่ใช่เพราะปัญหามีความสำคัญในตัวของมันเอง ดังนั้น จึงเน้นเรื่องการวัดหรือทดลองทางวิทยาศาสตร์

3) นักสังคมวิทยาแนวเก่า ไม่คำนึงถึงว่าผลของการค้นพบของตนจะกระทบกระเทือนเรื่องของมนุษยธรรม หรือศีลธรรมจรรยา

ส่วนนักสังคมวิทยาแนวใหม่ของโลกเหมือนกับว่าโลกเป็นห้องทดลองขนาดใหญ่ของสังคม คือการศึกษาโดยพิจารณาจากสภาพความเป็นจริงหรือการได้สัมผัสกับประสบการณ์ในชีวิตจริง เช่น ในสลัมหรือในเรือนจำ และในการศึกษาก็ไม่ได้จำกัดว่าจะใช้วิธีการสังคมวิทยาเท่านั้น แต่อาจใช้วิธีการทางจิตวิทยาหรือทางประวัติศาสตร์ศึกษาด้วยก็ได้

นักสังคมวิทยาแนวใหม่มีบทบาทต่าง ๆ กัน เช่น มีบทบาทสนับสนุนให้รัฐบาลอเมริกันช่วยเหลือผู้ยากจนโดยวิธีการประชาสงเคราะห์ การให้คนมีส่วนร่วมในการตั้งหน่วยช่วยงานให้ผู้ว่างงาน

สรุปแล้วจะเห็นว่า สังคมวิทยาก็คล้ายคลึงกับศาสตร์สาขาอื่น ๆ ซึ่งอาจจะเป็นได้ทั้งสังคมวิทยาบริสุทธิ์หรือสังคมวิทยาประยุกต์ หากเป็นสังคมวิทยาบริสุทธิ์ก็เป็นการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ส่วนสังคมวิทยาประยุกต์ก็หมายถึงการนำเอาความรู้ที่ได้มาไปใช้ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

บทบาทของนักสังคมวิทยาในฐานะเป็นนักวิทยาศาสตร์สังคม และมีแนวโน้มที่จะเป็นนักวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ ซึ่งอุทิศตัวเองให้กับการศึกษาค้นคว้าและการสอบสวนความจริงให้กับผู้อื่น และในบางครั้งเขาอาจจะทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้าด้วย นักสังคมวิทยาอาจจะเป็นนักวิทยาศาสตร์ประยุกต์ เมื่อเขาทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาหรือช่างเทคนิค นักสังคมวิทยาไม่ว่าจะแสดงบทบาทเป็นนักวิทยาศาสตร์หรือครูก็ตาม ก็ควรจะเลือกให้คำแนะนำและสนับสนุนนโยบาย ซึ่งเขาเชื่อว่าจะช่วยทำให้สังคมดีขึ้น

นักศึกษาที่อยากจะประสบความสำเร็จในการศึกษาสังคมวิทยา ควรจะเต็มใจที่จะศึกษาเรื่องราว หรือปรากฏการณ์ทางสังคมต่าง ๆ ที่เราคิดว่าคุ้นเคยแล้วเป็นอย่างดี และจะต้องเรียนรู้แนวความคิดต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมวิทยาและสามารถจะถกเถียงกันได้ทางวิธีการวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้จะต้องเต็มใจที่จะทำงานหนัก สิ่งเหล่านี้จะช่วยทำให้ประสบความสำเร็จในอาชีพของการเป็นนักสังคมวิทยา

บรรณานุกรม

- เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์ *หลักการรัฐศาสตร์* พิมพ์ครั้งที่ 7 พระนคร : โรงพิมพ์บูรพาศิลป์ 2513
- สุพิตรา สุภาพ *สังคมวิทยา* พิมพ์ครั้งที่ 1 : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช 2514
- เสฐียรโกเศศ, *วัฒนธรรมเบื้องต้น* พิมพ์ครั้งที่ 5 พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน 2513
- บรรพต วีระสัย *สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา* พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2521
- บุญสนอง บุญโยทยาน *มนุษย์กับสังคม* พิมพ์ครั้งที่ 3 พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2510
- ไพบุณย์ ช่างเรียน *สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา*, พระนคร : โรงพิมพ์แพร่พิทยา 2516
- อานนท์ อภาภิรม *สังคมวิทยา* พิมพ์ครั้งที่ 2 พระนคร : พิมพ์ครั้งที่ 2 พระนคร : โรงพิมพ์แพร่พิทยา 2518
- Bierstet, Rober; C.A. Samuelson and E.J. Meehan, *Modern Social Science* Mc. Graw-Hill Inc. New York, 1969
- Broom, L. and P. Selznick *Sociology* Mc. Millan Comp. 1968
- Chinoy, Ely. *Society : An Introduction to Sociology* NY. Random House, Inc. 1961
- Davis, Kingsley, *Human Society* NY. Mc. Millian Comp. 1949
- Horton, P.B. and Chester L. Hunt *Sociology* Mc. Graw-Hill Inc. 1972
- Inkeles Alex, *What is Sociology?* Prentice-Hall of India, 1965
- Inkeles Alex, *What is Sociology?* Prentice-Hall of India, 1965
- Mckee, James B. *Introduction to Sociology* Holt Kinehart Winston Inc. 1969
- Smelser, Niel : (ed) *Sociology* John Wiley and Son Inc. NY. 1967
- Young Kimbell and Mack Raymond W., *Sociology and Social Life* N.Y. American Book co. 1959